చూస్తుండగానే కారుమబ్బులూ, హోరు గాలీ విజృంభించి ప్రకృతి బీభత్సమైపోయింది. ఉరుముల ఫెళఫెళా రావాలతో దిక్కులదిరిపోసాగినాయి. భోరున వర్షమూ ప్రారంభమైంది. రోడ్డుమీద నడుస్తున్న జనం కకావికలై పరుగు తీయసాగారు. దరిదాపుల్లో ఎక్కడా తల దాచుకోవడానికి చోటన్నది లేదు. ఆ వీథిలోవన్నీ పెద్ద పెద్ద భవంతులే. బస్‌స్టాప్ జనంతో నిండిపోయింది. అక్కడా అట్టే రక్షణ లేదు. అయినా ఆ సమయంలో అదే పెద్ద ఆశ్రయం. కరెంటు పోయింది. కటిక చీకటి. దిక్కు తోచడం లేదు.

రుమాలుతో తడిసిన తల ఒత్తుకుంటూ హుస్సురన్నాడు సారథి.

"కాలంగాని కాలం. ఏమిటీ వర్షం? ప్రకృతి బొత్తిగా అదుపు తప్పిపోయింది" అన్నారెవరో. దానికి వంతగా మరేదో అన్నారింకెవరో. గాలి హోరులో మాటలు స్పష్టంగా వినిపించడం లేదు. అలానే కటిక చీకటి కావడంతో రూపాలుకూడా కనిపించడం లేదు.

"కొంచెం జరగండి, మిస్టర్!" స్వరం పరిచితంగా తోచి చూశాడు సారథి. మెరుపు వెలుగులో ఆమె ముఖం చూశాడు. ఆమెకూడా అతణ్ణి చూసింది.

"నువ్వా, రాజ్యం! ఇలా వచ్చావెక్కడికి?" అన్నాడు సారథి.

పైటచెంగు పిండి, దానితో ముఖం తుడుచుకుంటూన్నదల్లా ఆగి అతణ్ణి చూసి, "ఓ నువ్వా, బావా! తమాషాగా కలిశామే!" అని, "మా స్నేహితురాలింట్లో

ఎ. సర్వేశ్వరరావు

పంక్షన్ నుంచే వస్తున్నాం. అది సరే, మీరిటు వచ్చారేం?" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"ఇదిగో! ఈ మందు కోసం రావలసి వచ్చింది. బజారంతా తిరిగినా ఎక్కడా దొరకలేదు. మా కొలీగ్ ఒకరు తన దగ్గరుందంటే వచ్చి తీసుకు వెడుతున్నా" అన్నాడు.

"మందెవరికి, బావా?"

"అమ్మకి" అని నిట్టూర్చి, "అమ్మ కేం బాగుండటం లేదు" అన్నాడు దిగులుగా.

"అసలు జబ్బేమిటి?"

"గుండెలో నొప్పి, ఆయాసం. వీటికి తోటికి జ్వరం రాడం."

"అరె, నాకు తెలియనే లేదు సుమా! నువ్వెక్కడున్నా కనబడేవాడివిగా? ఇల్లు మారిన తరవాత నువ్వా కనబడటం మానేశావు."

"ఎక్కడికీ రావడం లేదు, రాజ్యం! ఇల్లూ ఆఫీసూ అవుతోంది. ఆ మూల ఇల్లు, ఈ మూల ఆఫీసు. అదిగాక ఇంట్లో రోగాలూ, రొష్టులూ. స్థిమితం లేదు!" అన్నాడు సారథి.

"ఇప్పట్లో ఈ తుపాను తగ్గేట్టు లేదే? ఇంటికి వెళ్ళడెలా? బస్సులూ రావడం లేదు." ఎవరో అంటున్నారు. రాజ్యలక్ష్మి అటు చూసింది.

"ఎలా, బావా? ఏం చేద్దాం? ఎటూగాని చోట ఇరుక్కున్నాం" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"ఆటో ఏదో వస్తున్నట్టుంది. పోనీనా? జగదాంబ సెంటర్లో నువ్వు దిగి పోదువుగాని. అక్కణ్ణుంచి ఏ రిక్షాలోనో పోవచ్చు" అన్నాడు సారథి.

"సరే పద." సారథి రోడ్డుమీదికి పరుగెత్తాడు. అటునుంచి వస్తున్న ఆటోని ఆపమన్నట్టుగా సైగ చేస్తూ నిలబడ్డాడు. ఆటో ఆగింది. డ్రైవర్‌తో మాట్లాడి, "రా, రాజ్యం!" అని కేకేశాడు. రాజ్యలక్ష్మి పరుగున వెళ్లి ఆటోలో కూర్చుంది. తనూ కూర్చున్నాడు సారథి. ఆటో కదిలింది.

"శాంతకి మూడు రోజుల్నుంచి జ్వరం. రవి మొన్న బస్సు దిగుతూ కాలు జారి పడ్డాడు. అమ్మ సంగతి సరేసరి. నే నొక్కణ్ణే, రాజ్యం! ఏమిటో అంతా చికాగ్గా ఉంది. రవి వండితే సరేసరి. లేకపోతే ఇప్పుడు వెళ్ళి వండుకు తినాలి."

"అదేం, బావా? రాజా పెళ్ళాం లేదా?" విస్మయంగా అడిగింది.

"ఉంది. వా రిప్పు డిక్కడ లేరు."

"లేరా? అదేం?"

"ఆఫీసుకీ, ఇల్లుకీ చాలా దూరం అని వాళ్ళ అత్తవారింటి దగ్గరే కాపరం పెట్టాడు రాజా. కాని, నిజం అది కాదు! ఆ అమ్మాయికి మా ఇంటి వాతావరణం నచ్చలేదు. కలతలూ, కావేషాలూ ముదిరి మనసులు మరీ మలిన మయిపోకముందే మేలుకొన్నాడు రాజా. అందుకే వెళ్ళిపోతానన్నాడు. సరేనన్నాను."

"అలాగని ఎవరికి వారు జారిపోతే చివరి కా భారమంతా మోసే దెవరు, బావా? అత్తయ్యా ఒకనా డలానే అనుకుంటే మీ రెలా పెరిగి పెద్దయేవారు? వాతావరణం సరిపడకపోతే సర్దుకోవాలిగాని, సరిపడదని తప్పుకోవడం తెలివైన పని కాదు, బావా!"

సారథి మాట్లాడలేదు. బయట చేయి చాచి చూసి, "వర్షం తగ్గినట్టుంది" అన్నాడు.

"ఉహూఁ" అని బాగ్‌లోంచి డబ్బు తీసి అతని కందించి, "టాక్సీకి డబ్బు ఇవ్వు, బావా!" అన్నది.

"వద్దు, రాజీ! నా దగ్గరుంది" అని జేబులోంచి పర్సు తీసి డబ్బు తీసి లెక్క పెట్టాడు.

"ఒక్క రూపాయి ఇవ్వు, చాలు" అన్నాడు. ఆటో జగదాంబ జంక్షన్ సమీపించింది.

"ఎక్కడ దిగుతావు?" అనడిగాడు.

"ఎక్కడా దిగను. మీ ఇంటికే వస్తాను. పద. అత్తను చూసి చాన్నాళ్లయింది" అన్నది.

"ఇంత రాత్రప్పుడా?" అన్నాడు విస్మయంగా.

"ఎంత రాత్రి?" అని నవ్వి, "ఇంకా ఏడేగా అయింది? పర్వాలేదు. పద. వర్షం తగ్గిందిగా? మళ్లీ రిక్షాలో వచ్చేయవచ్చు."

"సరే రా." మరో అర గంటలో సారథి ఇల్లు చేరింది ఆటో.

ఆటో దిగి డబ్బు లిచ్చేసి లోపలికి నడిచాడు సారథి. అతన్నే అనుసరించింది రాజ్యలక్ష్మి.

గదిలో కిటికీ పక్క మంచంపై పడుకొంది అన్నపూర్ణ. ఇటుపక్క మంచంపై పడుకొంది శాంత. ఆ మంచంపైనే కూర్చున్న రవి అన్న రాకతో లేచి గోడ నానుకుని నిలబడ్డాడు.

"అమ్మ కెలా ఉందిరా?" అడిగాడు సారథి, తల్లి వంక చూస్తూ.

"అలాగే ఉందిరా. మందు తెచ్చావా?" అడిగింది తల్లి ఇటు తిరిగి.

"తెచ్చానమ్మా!" అని సంచీలోంచి బాటిల్ తీసి బల్లపై ఉంచాడు. రాజ్యలక్ష్మి మంచందగ్గరికి వెళ్లింది.

"ఎలా ఉందత్తా ఒంట్లో?" అడిగింది.

"నువ్వటే! ఇదేమిటి ఇప్పుడు వచ్చావు?" అని మేన కోడలి చేయి అందుకుని ప్రేమగా చూస్తూ అన్నది అన్నపూర్ణ.

"ఏం లేదత్తా! దోవలో బావ కనపడి చెపితే చూద్దామని వచ్చా. మీ రిల్లు మారాక నే నసలు రాలేదుగా? నాకూ ఇల్లు తెలీదాయె."

"పోన్లేవే, తల్లీ! ఆ ఇంట్లో ఎవరికీ నేను గుర్తుండక పోయినా, నువ్వయినా అత్తా అంటూ పరుగెత్తుకు వచ్చావు" అని పక్కన కూర్చో పెట్టుకుని యోగ క్షేమాలు విచారించసాగింది.

"అన్నం వండావురా?" అడుగుతున్నాడు సారథి.

"లేదన్నయ్యా!" అన్నాడు రవి, తప్పు చేసిన వాడిలా తల వంచుకుని.

"కాలు ఇంకా సరిగా సాగడం లేదన్నయ్యా! అలా కూర్చునే అమ్మకు జావ కాచి ఇచ్చాను. స్టవ్‌లో కిరసనాయిలు అయిపోయింది. పొద్దామంటే డబ్బా క్రింద లేదు. అటకమీద పెట్టేశావు. ఏం చేసేది" అన్నాడు.

"శాంత తిననసేసింది. నాకూ ఆకలి లేదు. నీ ఒక్కడికే గదా? డబ్బా దించు. అన్నం వండేస్తాను. ఆవకాయ వేసుకు తిందువుగాని" అన్నాడు. ఒంటి కాలితో గోడ పట్టుకుని వంటింటి వైపు కుంటినడక నడిచాడు.

"నువ్వుండరా. నేనూ తినను. నాకూ ఆకలి లేదు. పొద్దున్న చూసుకుందాంలే" అని శాంత పక్కన కూర్చుని, "నీ కెలా ఉందే?" అనడిగాడు.

"తగ్గిపోయిం దన్నయ్యా! చూడు" అని అన్న చేయి ఎత్తి తన నుదుటిపై ఉంచుకుంది శాంత.

"ఆకలి లేకపోడమేం? ఏం తిన్నావురా?" అడిగింది తల్లి.

"ఏం లేదు" అని నోటికి చేరటాన్నాడు.

"ఏం చేయకపోతే ఆకలి వేయకుండదా? పద, బావా! నే వంట చేస్తా, పద" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"నువ్వా!" అని తలెత్తి చూసి, "నవ్వు" అన్నాడు.

"ఏం" అని నవ్వి, "నీ కంటే ఆకలి లేదు. మరి నాకో? నే నేం తిని రాలేదుగా" అన్నది.

"నిజమేనేటు? నువ్వు భోజనం చేయలేదా?" అన్నది అన్నపూర్ణ.

"లేదత్తా. ఇవ్వు డేం తయారుకుంటున్నావు... ఏమిటి."

"మా ఇంటి భోజనం నువ్వు తినగలవటే?" ఆమె ముఖం వాడిపోయింది. "పేదవాళ్ళం." అలా అంటూ ఉండగా ఆమె కళ్ళంట గిర్రున నీళ్ళు తిరిగినాయి. రాజ్యలక్ష్మి క్షణం నిశ్చబ్దురాలయింది. తరవాత మెల్లగా అన్నది:

"పేదవారైనా, పెన్నిధివారైనా మువ్వు నా మేనత్తవు. నేను నీ మేనకోడల్ని. నిరుపయున్నది మా నాన్నకుగాని, నాకు లేదత్తా. నన్ను చేసేట్టు నామెలాటి వాణ్ణో ఎవరు చెప్పగలరు? అందుకే ఎలాటి భోజనమైనా తినడం నేర్చుకోక తప్పదు."

"రాజా!" అన్నపూర్ణ హృదయం వాత్సల్యంతో నిండిపోయింది.

"పద, బావా! వంటింటి పరిస్థితి కాస్త వివరించు."

"వెళ్ళతా పెన్న. వినం, అదీ లేదేమిటి." తల్లి మాటతో నిట్టూర్చి లేచాడు సారథి.

"అనవసర శ్రమ, రాజ్యం! వర్షం తగ్గింది. రిక్షాలో పోతే మావయ్యదింటికి ఇల్లు వేసుకోవచ్చు" అన్నాడు సారథి.

"అయితే నేను మీ ఇంట్లో తినడం మీకు ఇష్టం లేదా, బావా!" నిష్ఠూరంగా అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"అది కాదు, రాజ్యం! చూసిపోవడానికి వచ్చిన నీకు పని కల్పించడం..."

"వంట పెద్ద పని నే ననుకోను. సరేనా? పద" అన్నది.

వంటింటిలో లైటు వెలిగించాడు సారథి. అటకమీంచి కిరసనాయిలు డబ్బా దించి స్టవ్‌లో పోసి వెలిగించాడు. బియ్యం డబ్బా తీసి బియ్యం గిన్నెలో పోశాడు. పెరట్లో బావి చూపించాడు. వెళ్లి వీధి చివరనున్న బంకులో గుడ్లు కొనుక్కుని వచ్చాడు. అయిదు నిమిషాల్లో అన్నం తయారయింది. ఆమ్లెట్ చేసింది. మధ్యాహ్నం చారుఉన్నదన్నాడు వది. పెప్పెట్టి భోజనానికి పిలిచింది.

"నువ్వింత పనిగట్టుకున్నకోలేదు, రాణీ! అందరి గొప్పింటి పిల్లలలాగే వంటకు దూరమనుకున్నా" అన్నాడు సారథి. రాజ్యలక్ష్మి నవ్వింది.

"వంటకూడా ఒక కళే, బావా! అది అందరికీ ఒంటబట్టదు. నీవి నువ్వు చేసిపెట్టినా అందరు మగాళ్ళా తేయగలరా, చెప్పు?" అన్నది. ఆకలి లేదన్న వాని కడుపు నిండా తిని లేచాడు. కాంతకూడా రెండు మెతుకులు తిన్నది. భోజనాలు ముగించి పైకి వచ్చారు. ఇంటి ముందు అరుగుమీద కూర్చోబెట్టుకుని కబుర్లు చెప్పాడు సారథి. మబ్బు తొలగి ఆకాశం అతి ప్రకాశవంతంగా ఉంది. ఆకాశం మిలమిల మెరుస్తున్నాయి. గంట క్రితం ఎంతో భీకరంగా ఉన్న ప్రకృతి ఇప్పుడెంతో చల్లగా, ఆహ్లాదంగా ఉంది. రాజ్యలక్ష్మి నవ్వింది. ఒకసారిమీద ఆగిపోయింది.

ప్రేమించిన వ్యక్తి ఎడబాసి వెళ్లి పోయింది. వెన్నెల జీవితం గాఢాంధకారమయమై పోయింది. ఆరిన ఆ దీపం వెలిగించాలని, ఆ జీవితంలో మళ్ళీ వెన్నెల నింపాలని ఆర్ద్రమైన స్త్రీ హృదయం కోరుకోవడం సహజం. అయితే, మొదలంటా నరికి మోడైన పూలమొక్క మరల చిగురించలేదు. కొత్త మొక్క నాటి కొంగ్రొత్త శోభ సృష్టించడం సాధ్యం కాని, గత సౌయుగం పునరుద్ధరించడం సాధ్యమా? ఎలా తెలుసుకొనడం?

"గర్ సెలదామా?" అన్నాడు.

"ఎక్కడికి?" విస్మయంగా అడిగింది.

మరింత విస్మయంగా చూసి, "ఇంటికి వెళ్ళవా?" అన్నాడు. నవ్వింది. "ఇంటికా! ఫ్!" తల అడ్డంగా ఊపి, "ఇప్పుడు వెళతాం— పోదువూ!" అన్నది.

"ఇంటి దగ్గర మీ వాళ్ళు గాభరా పడతారేమో?"

"ఏమీ పడరు" అని తల ఊపింది, "నేను బయలుదేరుతున్నప్పుడే మువ్వురు గ్రహించారు. వర్షం వస్తే ఇంటికి రాను, రేపు ఉదయం ఇంట్లో ఉంటానని చెప్పే వచ్చాను."

"ఆ సంగతి చెప్పావేం? ఎందుకో అడిగావుట" అని తేలికగా, "పడుకుంటే మెలకువగాని" అన్నాడు.

"ఇల్లు బాగా కాలుతుంది, బావా! చీకటైతే ఏమిటట? ఇళ్ళవాటి కాన్నేళ్ళీ. అప్పుడెంత, బావా?"

"ముప్పై."

విస్మయంగా చూసి, "అంటే? ఇంకా ఇవాళ ఇక్కడ కొవ్వొత్తి తోనే కాలం గడపాలి తప్పదు. ఉంది మారలేదని, బాగానే ఉంది" అంది.

"దూరమైనట్టే, చూడు, ఇప్పుడు అన్నీ ఇలాగే

పేపం

ఫోటో—వి. వై. ఎస్. రమేష్

(హైదరాబాదు-27)

సహజంగా ఉంటాయి. నాకీ, నీకీ ఇప్పుడు దూరం. కాలంలో మార్పులు వచ్చాయి. ఒకప్పటి రాజా పెళ్లయి, చాలా ఇక్కడికి మారాం."

"ఆడది కోసం ఇన్ని మారితే అంతే మారిపోయాడు. బాగుంది, బావా!" అని నవ్వింది.

"మారేవాళ్ళు ఎలాగైనా మారిపోతారు, రాజ్యం!" అన్నాడు నిట్టూర్చి.

2

సారథి నిద్ర లేచేసరికి చాలా పొద్దెక్కింది. గాభరాగా లేచాడు. గదిలోకి వెళ్ళాడు. అన్నపూర్ణ దిండుకు చేరబడి కూర్చుని కాఫీ తాగుతూంది.

"ఎలా ఉందమ్మా?" అడిగాడు.

"కొంచెం నయంగా ఉందిరా. ఫర్వాలేదు" అన్నది.

"నాకూ బాగానే ఉందన్నయ్యా. జ్వరం ఏమీ లేదు" అన్నది కాంత.

"తగ్గకుండా... రాత్రి అన్నం తిన్నావా, తల్లీ" అన్నాడు నవ్వి.

"కాఫీ ఎవరు కాచారే? లవా?" అనడిగాడు.

"కాదన్నయ్యా. రాజా వదినే." గుమ్మం దాట బోతున్నవాడల్లా ఆగిపోయాడు. 'ఈ పిడింకా వంటిల్లు వదలలేదా?' అనుకుని నేరుగా వంటింట్లోకి వెళ్ళాడు.

"ఏమిటిది, రాజ్యం! నీ కెందుకీ శ్రమ? కాఫీకూడా మేం పెట్టుకోలేమూ?" అన్నాడు బాధపడుతూ.

"శ్రమేమిటి, బావా! ఇదేం గొప్పపని ఏమిటి శ్రమ పడిపోవడానికి?" అని, "నీ వంట నే తిన్నప్పుడే రుచి చూపాలనుకోవడం లేదు గాని, వెళ్ళి ముఖం కడుక్కుని రా. కాఫీ చల్లారిపోతోంది" అన్నది.

"సరే"నని పెరట్లోకి వెళ్ళి, ముఖం కడుక్కుని వచ్చాడు. వంటింటి గుమ్మం మీద కూర్చున్నాడు. కాఫీ కప్పులో పోసి అతని ముందు ఉంచింది.

"నువ్వు భోజనం చేసి ఆఫీసుకి వెళతావా లేక కారియరా?" అనడిగింది.

"అక్కర్లేదు, రాజ్యం! నువ్విప్పు డేం వంటా గింటా చేయనక్కర లేదు. నా పాట్లేవో నేను పడతా గాని, నువ్వు ముస్తాబవు. పోదాం" అన్నాడు.

రాజ్యలక్ష్మి నవ్వింది. "నన్ను పంపించేయడాని కెందు కంత తొందర పడుతున్నావు, బావా! నేను మీ ఇంట్లో తిష్ట వేసుక్కూర్చుంటానని భయపడుతున్నావా" అన్నది.

"మేనమామ కూతురివి. ఏం చేసినా తప్పు లేదుగాని, ఆ మనుషులూ, ఆ మనసులూ సక్రమంగా లేవుగా? అందుకే భయం" అన్నాడు.

"నీకు ఏంద రావీయనుగా! భయపడకు" అని, "ఏది ఏమైనా నే నిప్పుడు వెళ్ళేది లేదు" అన్నది.

"ఏం? !" విస్మయంగా చూశాడు.

"మా చెల్లి క్లాసుమేటు ఒక అమ్మాయి ఈ వీధిలోనే ఉంది. పొద్దున్న కనిపిస్తే పిలిచాను. సాయంకాలం స్కూలునుంచి వచ్చేటప్పుడు వెళ్ళిని తీసుకురమ్మన్నాను. వస్తే ఇద్దరం కలిసి వెళ్లిపోతాం. సరేనా?" అన్నది.

"సరే. బాగానే ఉందిగాని, అక్కడెక్కడో మునిగి క్కడ తేలితే మీ నాన్న ఏమంటాడు?"

"అనడాని కిది సినిమా చెరువూ, నది కాదు, బావా, మనిషనేటు తేలడానికి. జీవిత్రప్రవాహంలో నది

ఎక్కడ మునుగుతామో, ఎక్కడ తేలతామో ఎవరు చెప్పగలరు?" అన్నది నిట్టూర్చి.

"సరేలే. వేదాంతం చెప్పకు" అని లేచాడు.

"నే నడిగిందానికి జవాబు చెప్పవేం? భోజనం చేసి వెళతావా, కారియరా?"

"కారియరే."

"అయితే తొందర లేదు" అని, "కూరల సంగతేమిటి? ఇంటికివస్తాయా?" అనడిగింది.

"ఉహుఁ దగ్గర్లోనే బంకు ఉంది. అక్కడ దొరుకు తాయి, వెళ్ళి తెస్తా" అన్నాడు. బట్టలు వేసుకుని సంచీ తీసుకుని బయలుదేరాడు.

● ● ●

"ఎలా ఉందమ్మా ఒంట్లో? మధ్యాహ్నం భోజనం చేశావా?" అనడిగాడు సంచిలోంచి బత్తాయిపళ్ళు, మందుసీసా తీసి బల్లపై పెడుతూ.

"ఆఁ. తిన్నారా. జ్వరం లేదు. గుండెనొప్పికూడా తగ్గింది. నీరసమే" అని లేచి కూర్చుంది అన్నపూర్ణ.

"ఇదిగో, ఇది నీకు. భోజనం చేసిన వెంటనే ఓ

అదేదో నేనూ చూస్తా" అన్నది ఆవేశంతో. ఇక మాట్లాడలేక పెరట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు. బావి దగ్గర ఉంది రాజ్యలక్ష్మి.

"ఊరికినే ఉండిపోయాను, బావా! అత్త చూస్తే అలా ఉంది. శాంత జబ్బు పడి లేచింది. రవి ఇంకా కుంటుతూనే ఉన్నాడు. ఇక ఏం చేసినా నువ్వే చేసుకోవాలి. అందుకే వెళ్ళలేకపోయాను" అన్నది అతణ్ణే చూస్తూనే.

"అయినదానివి కాబట్టి అలా అంటున్నావు, తల్లీ! అదే పరాయిదైతే దానికేం గావాలి? చూడరాదూ—ఇంటికోడలేం చేసిందో? పెళ్ళయి ఆరు నెల లయిందో లేదో మొగుణ్ణి కొంగున గట్టుకుని వెళ్ళిపోయింది" అన్నది. అన్నపూర్ణ వస్తూ.

"అత్తా!"

"అమ్మా!" తల్లి వంక వ్యాకులపాటుతో చూశాడు సారథి.

"పది రోజులయింది మంచమెక్కి. అది చూస్తే అవిటిది. వాడికి కాళ్ళు విరిగాయి. ఒక్కమారు చూసి పోవడానికేనా వచ్చిందా? దానికంటే విషం పెట్టా

మాడా. "పిల్ల ఎలా ఉందిరా?" అడిగింది.

అన్నం తింటున్నాడు సారథి. తలఎత్తకుండానే "బాగానే ఉంది" అన్నాడు.

"అయితే నచ్చినట్టేగా?"

"ఊఁ" అన్నాడు.

"అయితే ముహూర్తం పెట్టుకోమని చెప్ప మన్నావా?"

అన్న పక్కనే కూర్చుని అన్నం తింటున్న రాజు ఫకాలున నవ్వాడు.

"నువ్వెందుకురా నవ్వుతావు?" కోపంగా అడిగింది.

"ఆ అమ్మాయి నాకు ఈడూ జోడూట. నన్ను చేసుకోమంటున్నా డన్నయ్య."

తెల్ల ముఖం వేసింది. కోపంగా కొడుకు వంక చూసింది.

"ఓరి, వాజా! ఇందుకట్రా నువ్వు వెళ్ళింది? పెద్దాడివి నువ్వుండగా తమ్ముడికి పెళ్ళి చేస్తావా?"

"అవునమ్మా! అందులో తప్పు లేదు. వాళ్ళా ఇష్టపడ్డారు. వాడూ ఇష్టపడ్డాడు. ఎవరికి చేసినా వచ్చేది

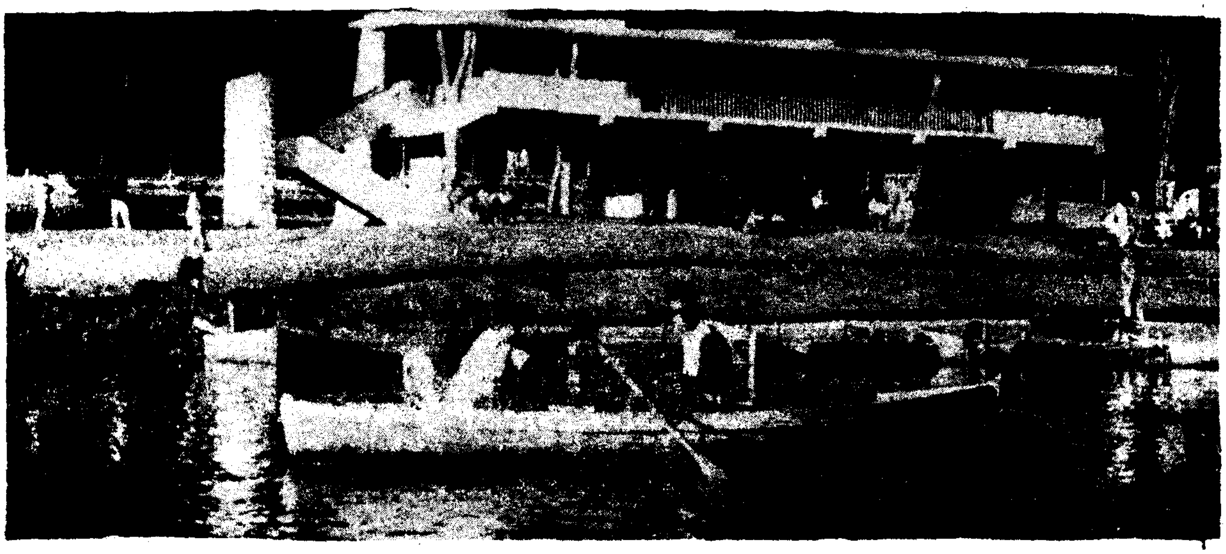

స్పూన్ వేసుకో" అని ఓ సీసా శాంత కందించాడు.

"రవి ఏడీ?"

"ఎక్కడికో ఇప్పుడే వెళ్ళాడు. కాలు నొప్పి తగ్గిందిగా! షికార్లు మొదలు" అన్నది శాంత.

"రాజా వదిన వెళ్ళిపోయిందా?"

"లేదన్నయ్యా! పెరట్లో ఉంది."

ఆ మాటతో అతని ముఖం వివర్ణమైంది.

"ఏం, వాళ్ళ చెల్లి రాలేదా?"

"వచ్చిం దన్నయ్యా! కాస్సేపు కూర్చుని వెళ్ళి పోయింది."

"ఈవి డెందుకు వెళ్ళనట్టు?"

"ఉండనీరా. అదుంటానంటే నువ్వెందు కలా ఇదవు తావు? పరాయి పిల్లేంకాదుగా?"

"కాదమ్మా. కాని, నీ తమ్ముడిగారి సంగతి తెలుసుగా, అనవసరంగా గొడవ..."

"గొడవ. దేనికిరా గొడవ? ఏం చేశామురా? సిగ్గు లేకపోతే సరి. వా డెలాగూ రాడు కృతఘ్నుడు. అదేదో అభిమానం ఉండి వచ్చింది. వస్తే గొడవా? సరే, రానీ.

నసుకో. కాని, వాడు. కన్నప్రాణంగదా. ఒక్కసారి తొంగి చూశాడా? రేపు చచ్చినా ఇంతేగదా!"

"అదేం మాటమ్మా! మార్చి నెల కదా? పనెక్కువ ఉంటుందిఆఫీసులో.అందుకేరాజు రాలేదు. లేకుంటే..."

"చూశావా? నీ డిలా వెనకేసుకు వస్తుంటాడు ఆ వెధవన్ని. ఎవర్నినీ లాభం లేదమ్మా. అంతా నా ఖర్మ. పెళ్ళి చేసుకోరా అంటే వినడు. చూసిందాన్ని తెచ్చి వాడికి చేశాడు. లోకంలో ఎక్కడన్నా ఉందా?" అన్నది బావి గట్టుపై చతికిలబడి.

"అదేమిటి, బావా!" విస్మయంగా చూసింది రాజ్యలక్ష్మి.

"అదంతే. ఏమిటంటే వాడేం చెబుతాడు? నేను వస్తేగాని వాడు బాగుపడడు. అంతే" అన్నది అన్నపూర్ణ కోపంగా కొడుకుని చూస్తూ. సారథి గదిలోకి వెళ్ళి పోయాడు.

తల్లీ, కొడుకూ వెళ్ళి పిల్లను చూసివచ్చారు. అసలు పెళ్ళే చేసుకోనన్న కొడుకు నెలాగో ఒప్పించి తీసుకు వెళ్ళింది తల్లి. పిల్ల బాగానే ఉంది. తల్లికి నచ్చింది

కోడలు. నీ బరువు బాధ్యతలు కొంచెం తగ్గుతాయి."

"అయితే నువు పెళ్ళి చేసుకోవా?"

"చేసుకుంటాను. కాని, ఇప్పట్లో కాదు."

"మరెప్పుడు? ముసలయ్యేకా?"

"అంత వేగంగా ముసలయితే సమస్యే లేదమ్మా" అని లేచిపోయాడు.

అన్న మాట ఎలా ఉన్నా తమ్ముడికి మాత్రం ఆ అమ్మాయి బాగా నచ్చింది. వారికి తనూ నచ్చాడు. అన్నదమ్ము లిద్దరూ ఏకమై ఎలాగో తల్లిని ఒప్పించి పెళ్ళి కానిచ్చారు.

"చూశావా, అమ్మా, ఇప్పుడేమయిందో? 'అవే నా విషయంలో జరిగితే పెద్ద కొడుకుగా నే నెంత నింద పడాలి? అది ఉండనూ లేదు, నేను పోనూలేను. అప్పు డిక ఎంత అశాంతి! అందుకే నేను పెళ్ళి వద్దన్నా నమ్మా' అంటాడు. చూశావటే— లోకంలో అంతా అలాగే ఉన్నారా?"

"ఎందుకుంటా రత్తా! ఎవరి సుఖం వాళ్ళు చూసు కుంటే ఇతరులేం కావాలి?" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"రవి ఉద్యోగస్థుడయాడు. ఇక వాడికీ పెళ్లి చేసేస్తాడు. వాడూ వెళ్లిపోతాడు. వీడొక్కడే ఉండి పోతాడు మా కోసం. మేం ఉండబట్టేకదా వాడలా పెళ్లి పెడాకులూ వద్దంటున్నది మేం పోతే?..'"

"అత్తా!" వ్యాకులపాటుతో చూసింది రాజ్యలక్ష్మి.

"అవునమ్మా! నా బాధ నీ కర్థం గాదు" అని చెంగుతో కళ్లు వత్తుకుంది.

"అత్తా! ఊరుకో. అసలే నీ ఆరోగ్యం బాగులేదు. కలతలూ, కన్నీరూ రోగాన్ని మరింత పెంచుతాయి. బావ మాత్రం ఏమన్నాడు? పెళ్లి చేసుకోననలేదుగా? ఇంటి పరిస్థితుల్ని అర్థం చేసుకునే వ్యక్తి తటస్థపడితే తప్పకుండా చేసుకుంటానన్నాడు. మన వాళ్లను మనమే అలక్ష్యం చేసుకుంటామా? ఊహుం, కాదత్తా! అలా ఎప్పటికీ కాదు. అన్నీ సర్దుకుపోయి, అంతా ఆనందంగా ఉండే రోజులు తప్పకుండా వస్తాయి."

"రాజూ!" వాత్సల్యంతో రాజ్యలక్ష్మిని దగ్గరకు తీసుకుంది అన్నపూర్ణ. "ఎంత మాట అన్నావు తల్లీ! వచ్చినా రాకపోయినా నీ మాటలోనే ఆ రోజులున్న ఆనంద ముందమ్మా" అన్నది.

3

తల్లి పోయిన నాటికి రాజ్యలక్ష్మి తండ్రి ధర్మరాజుకి పన్నెండేళ్లు. అతనూ, తండ్రీ అన్నపూర్ణ దగ్గరే ఉండేవారు. అన్నపూర్ణ మగడు శేఖరం చాలా మంచివాడు. అతనికి అన్నపూర్ణ మేనమామ కూతురు. అందుకే బావమరిదీ, మామా పరాయివాళ్లు కాలే దతనికి. తరవాత నాలుగేళ్లకి తండ్రి పోగా ధర్మరాజు భారం పూర్తిగా వారే వహించక తప్పలేదు. అప్పటి కతను సిక్స్తు ఫారమ్ చదువుతున్నాడు. అక్కగారి ఇల్లు పరాయి ఇల్లు కాలే దతని కెన్నడూ. స్వంత ఇల్లులానే గడిచింది. ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. పాసయ్యాడు. తరవాత చదివించా లన్నదే సమస్య అయింది. శేఖరం శ్రీమంతుడేం కాదు. చేసేదికూడా పెద్ద ఉద్యోగం కాదు. స్వగ్రామంలో తన వాటాకి వచ్చిన అరఎకరం భూమి తప్ప మరే ఆస్తీ లేదు.

"ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. పాసయాడుగా? చాలిక! ఏదో ఉద్యోగం చూపిస్తే వాడి బ్రతుకు వాడు బ్రతుకుతాడు. నువ్వు మాత్రం ఏం చేయగలవు? ఇప్పుడంటే నీకు పిల్లా జెల్లా లేరు. తరవాత కలగరా? ఇప్పుడే నువ్వు అప్పుల పాలయితే తరవాత నీ గతేమిటి?" అన్నారు శ్రేయోభిలాషులు. అలా చేసినా ఎవరూ అతన్నేం అనలేరు. కాని, అలా చేయలేకపోయాడు.

"వాడు నా బావమరిదికాక తమ్ముడే అయితే తప్పేదా? చదువుకుందామన్న శ్రద్ధ ఉంది. చదివిస్తే వృద్ధిలోకి వస్తాడు. తల్లీ, తండ్రీ లేనివాడు. నా కేం పెట్టకపోయినా, వాడైనా మంచి బ్రతుకు బ్రతుకుతాడు. నా గతంటారా— అప్పు డెలా ఉంటుందో" అని భూమి అమ్మేసి ధర్మరాజుని కాలేజీలో చేర్పించాడు. శ్రద్ధగా చదివి బి. ఎ. ఫస్టు క్లాసులో పాసయ్యాడు ధర్మరాజు. వెంటనే ఉద్యోగమూ దొరికింది. పెళ్లి చేశాడు శేఖరం. ధర్మరాజు భార్య సత్యవతి వదినగారి పట్ల చాలా భయభక్తులతో ఉండేది. ఎలాటి పొర పొచ్చాలు లేకుండా గడిపేవారు. సత్యవతి గర్భవతి అయింది. అప్పుడే అన్నపూర్ణకూడా.

"మరదల్ని చూసిగాని కనడం చేతయింది కాదు నీకు" అని మేల మాడేవాడు శేఖరం. సత్యవతికి సరళ పుట్టింది. అన్నపూర్ణకి సారథి. సరళ తరవాత రాజ్యలక్ష్మి అయితే సారథి తరవాత రాజు. అప్పుడే గొడవలూ వచ్చినాయి. అంతవరకు ఎలాటి భేదభావాలు లేకుండా ఒకే కుటుంబంగా మసిలేవారి మధ్య స్పర్థలు వచ్చినాయి. రాజ్యలక్ష్మి పుట్టుకతో సత్యవతిలో చాలా మార్పు వచ్చింది. ఇన్నాళ్లూ తమూ భ్రమలో ఉన్నట్టూ, తమ నెవరో మోసం చేస్తున్నట్టూ భావించసాగింది. చల్లని సంసారంలో చిచ్చు రేగింది. ఇక లాభం లేదని వేరు వెళ్లిపోయాడు ధర్మరాజు. పార్వతి గుండె పగిలింది. వాళ్లు వెళ్లినందుకు కాదు, వెళుతూ అన్న మాటలకు.

"నిన్ను దోచుకున్నానా! దురుద్దేశంతో నిన్ను దాచుకున్నానా! నాన్న పోతూ డబ్బిచ్చాడా? అది నేను

శిల్పం
ఫోటో—కె. వి. రావు (మద్రాసు–54)

కాజేశానా? ఎంత మా టన్నావు, తమ్ముడూ!" అని ఏడ్చింది. కాని, నిజం అందరికీ తెలుసు. ధర్మరాజు నిక సిరి వరించనుంది. ఇక్కడే ఉంటే వీరికీ పంచి ఇవ్వాలి. వేరయితే అంతా తమదే.

"ఎవరి కివ్వాలి? ఎవ రడుగుతారు? తిరిగి నువ్వాదుకుంటావనేనా వారు నిన్ను పెంచింది? ఛీ!" అన్నారు తెలిసినవారు. ఎవరేమన్నా వారూ వీరూ మరి కలియ లేదు. రాజ్యలక్ష్మి తరవాత సుజాత పుట్టింది వారికి. అప్పుడే ట్రాన్స్‌ఫర్ అయి కర్నూలు వెళ్లిపోయాడు ధర్మరాజు.

శాంత కడుపులో ఉండగా కన్ను మూశాడు శేఖరం. అంతా శూన్యం అనిపించింది అన్నపూర్ణకు. సారథి పదేళ్ల వాడు. రాజు ఏడేళ్లవాడు. నాలుగేళ్ల వాడు రవి. ఈ పిల్లలతో నా అన్న వా రెవరూ లేని లోకంలో ఎలా బ్రతకాలి తను? ఏది దారి? శేఖరం ఆఫీసులో పనిచేసే వాళ్లంతా తలో కొంత పోగుచేసి ఓ రెండు వందలు ఆమె చేతిలో ఉంచారు. దానితో కర్మకాండలు ముగిసినాయి. ఇక భవిష్యత్తేమిటి?

ఎవరి దయాధర్మంతో అయితే తనీ స్థితికి వచ్చాడో, వారి పట్ల తమ చూపగలిగిన కనీసపు సానుభూతి, చేయగలిగిన కనీసపు సహాయంకూడా చేయలేకపోయాడు ధర్మరాజు. ఇంత పెద్ద కుటుంబాన్ని తీసుకుని వెళ్లి, పోషించమని ఎవరూ సలహా ఇవ్వరు. కాని, మాట వరసకైనా "మా ఇంటికి రా, అమ్మా" అనవలే దతను. నలుగురు బంధువులతో పాటు వచ్చాడు. వెళ్లిపోయాడు. అంతే.

అన్నపూర్ణ తండ్రి చాలా తెలివైన వాడు. అంతా వద్దంటున్నా వినకుండా బిడ్డను ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. వరకూ చదివించాడు. అదే ఇప్పుడు సహాయపడింది. శేఖరం ఆఫీసు మిత్రుల సహాయంతో ఉద్యోగం సంపాదించి ధైర్యంతో, విశ్వాసంతో బ్రతుకు సాగించింది అన్నపూర్ణ.

ఆ రోజుల్లో ఆడవారు చదవడమంటేనే విడ్డూరం. ఆచారం కాదనీ, సంప్రదాయ విరుద్ధం అనీ పెద్దలంగీకరించేవారు కారు. ఇక ఉద్యోగం చేస్తే చెప్పనక్కర్లే, జాతీ, నీతీ అన్నీ పోయినట్టే. పట్టెడు మెతుకు లెవరూ పెట్టలేరు. కాని, హితవులు చెప్పేవా రనేకులు. ఎంత రేమన్నా, ఏది చేసినా భయపడలేదు అన్నపూర్ణ. ధృతిచిత్తంతో బిడ్డల్ని పెంచి పెద్ద చేసింది.

● ● ●

"ఇంత జరిగినా ఎన్నడూ నా తమ్ముణ్ణి నేను నిందించలేదు. వాడు నాకు పెట్టలేదని గాని, నేను చేసిన ఉపకారం మరిచి నాకే అపచారం చేశాడని గాని నే నెన్నడూ, ఎక్కడా వాపోలేదు. సరళ పెళ్లికి మీ నాన్న నన్ను పిలవలేదు. పిలవడని నాకు తెలుసు. అందుకే బాధ పడలేదు. మా అమ్మ పోలిక మీ అక్క. దాన్ని చూస్తే అమ్మను చూసినట్టే ఉంటుంది. అందుకే అభిమానం ఉండలేక పిలవకపోయినా మీ ఇంటికి వచ్చాను. తినడానికిగాని, ఏమన్నా మూట గట్టుకు పోవడానికి గాని రాలేదు. పసుపు కుంకుమ లిచ్చి దీవించి వద్దామని వచ్చాను. ఆ నాడు మీ అమ్మ అన్న మాటలు విన్నావా, తల్లీ! మీ నాన్న ఏమన్నాడు? ఇందరిచే ఇన్ని నిందలు పడటానికి నే చేసిన నేరమేమిటి?" కన్నీరు విడుస్తూ ఏదో చెప్పుకు పోతూ ఉంది అన్నపూర్ణ. ఆమె ఒడిలో తల వాల్చి తనూ కన్నీరు నింపుతూ వింటూంది రాజ్యలక్ష్మి. సారథి వచ్చి చూశాడు. అతని నేత్రాలు చెమ్మగిలినాయి.

4

సారథి గదిలోకి వచ్చాడు. అన్నపూర్ణ పడుకుని ఉంది.

"శాంతా!" పిలిచాడు పక్క గదిలోకి చూస్తూ.

"వస్తున్నా నన్నయ్యా!" వంటింట్లోంచి దేకురుకుంటూ వచ్చింది శాంత. శాంత అవిటిది. కొందరయితే పాపం, ఎటూ కదలలేరు. అన్ని పనులూ కూర్చున్న చోటే జరగాలి. ప్రతి పనికీ ఎవరో ఒకరు తోడుండాలి. కాని, శాంత అలా కాదు. చేతులు ఆన్చి, మోకాళ్ల బలంతో దేకురుకుంటూ పోతుంది. తన పనులు తాను చేసుకుంటుంది. బాగా ఎత్తున్న చోట వెళ్లలేదు గాని,

చిన్న చిన్న మెట్లెక్కి పోతూ ఉంటుంది. అందుకే అవిటిదైనా శుభ్రంగా ఉంటుంది. చెల్లె లలా దేకురు కుంటూ రావడం చూసిన సారథి మనసు వ్యాకులభరిత మయిపోయింది.

"ఎందు కన్నయ్యా పిలిచావు?" అన్నది శాంత.

"ఊరికినే" అని షర్టు విప్పి స్టాండుమీద పడేశాడు.

"రాజ్యం కనిపించదు. వెళ్లిపోయిందా?" అన్నాడు.

"లేదన్నయ్యా! రవీ, తనూ బజారుకు వెళ్లారు."

"బజారుకా! దేనికి?" అన్నాడు విస్మయంగా.

"ఏమో?" అని, "కాఫీ ఫ్లాస్కులో ఉందన్నయ్యా. పోసుకు తాగు" అన్నది. "అలాగే" అని లుంగీ కట్టుకుని పెరట్లోకి వెళ్లాడు. ముఖం కడుక్కొని వచ్చాడు. కాఫీ తాగి పేపరు తీసుకుని బయటికి వచ్చాడు. బయట కుర్చీ వేసుకుని కూర్చున్నాడు— శాంత వచ్చి అరుగుమీద కూర్చుంది.

"వదిన మనింటికి వచ్చి ఎన్నాళ్లయింది? పది రోజు లయింది కదూ?" అన్నాడు.

"అవు నన్నయ్యా!" అన్నది శాంత, వదులు అయిన జడ పాయలు అల్లుకుంటూ.

"ఎందుకు వెళ్లలేదో నీతో ఎప్పుడన్నా అన్నదా, శాంతా?"

"లేదన్నయ్యా!" అని, "కాని, వదిన ఇంట్లోంచి మామూలుగా రాలేదనుకుంటున్నా నన్నయ్యా! పోట్లాడి వచ్చేసిందేమో? నాకు అనుమానంగా ఉంది, అన్నయ్యా!" అంది.

సారథి ఉలిక్కిపడ్డాడు.

"అవు నన్నయ్యా! నా కలాగే అనిపిస్తోంది... 'నువ్విక్కడున్నట్టు మీ నాన్నకు తెలుసు కదా? ఎందుకని రాలేదు?' అనడిగా వదిన్ని. మీ రంటే పడదుగా— అందుకే రాలేదంది. పోనీ, ఎవరినన్నా పంపవచ్చుగా అన్నా న్నేను. అసలు వాళ్ళు నన్ను మరిచి పోయారన్నది వదిన. మరప్పుడేమనుకోవాలి అన్నయ్యా!" అన్నది.

సారథి ఆలోచనలో పడ్డాడు. అదే నిజమయితే తనేం చేయాలి?

"వదిన చాలా మంచి దన్నయ్యా! చూశావా, వదిన వచ్చాక మన ఇల్లు ఎలా మారిపోయిందో? అమ్మ మునుపెప్పుడూ లేనంత సంతోషంగా ఉంటోంది. నాకూ సరదాగా ఉంది. చిన్నన్నయ్య కయితే వదినంటే ఎంత ఇదో" అని, "వదిన ఎప్పుడూ ఇక్కడే ఉండిపోతే ఎంత బాగుంటుంది" అన్నది శూన్యంలోకి చూసి నిట్టూర్చి.

ఏదో ఆలోచనలో ఉన్న సారథి కా మాట షాక్ తగిలినట్టుగా అయింది.

"ఏమిటమ్మా — ఏమన్నావు" అన్నాడు తేరుకుని.

శాంత బెదురుగా అన్న ముఖంలోకి చూసింది. కాని, త నమకున్న తీవ్రత లేకపోగా ధైర్యం తెచ్చుకుని, "అవు నన్నయ్యా! వదిన దేవత. ఆ దేవత మన ఇంట్లో ఉండిపోతే మన ఇల్లు స్వర్గమవుతుంది" అంది.

సారథి నవ్వాడు. "అవుతుంది. కాని, అది అసంభవం, శాంతా!" అన్నాడు.

"ఎందు కసంభవం, అన్నయ్యా? వదిన్ని నువ్వు చేసుకుంటే . . ."

"శాంతా!" అరిచాడు కోపంతో. ఆ వెంటనే తన ఉద్రేకానికి తనే సిగ్గుపడి, "వద్దమ్మా! అలాంటి ఆశలు మనకు వద్దు. పొరపాటునకూడా అలాంటి ఉద్దేశాలు మనకు ఉండకూడదు" అన్నాడు మెల్లగా.

శాంత ముఖం చిన్నబోయింది. అన్నయ్య అంత ఆవేశం చెందడానికీ, ఆ తరవాత అలా అనడానికీ తనన్న మాటలో తప్పేమిటో అర్థం కాలేదు ఆ పసి హృదయానికి.

"నన్ను క్షమించన్నయ్యా! తెలియ కలా అన్నాను" అన్నది బాధపడుతూ.

"ఫర్వాలేదమ్మా" అని, "కాని, నువ్వు పసిదానివి, శాంతా! ఈ లోకం సంగతి నీకు తెలియదు. నింగిలోని వెన్నెల కొలనులోని కలువను వికసింప జేసినా, నింగి నేలా ఎన్నడూ చేరువ కాదమ్మా" అన్నాడు. శాంత మాట్లాడ లేదు. ఏదో ఆలోచిస్తూ ఉండిపోయింది.

ముదిమి

చిత్రం—కె. రంగారావు (దేవరకొండ)

"ఏమి టలా అన్నా చెల్లెళ్లిద్దరూ కూర్చున్నారు మాటా మంతీ లేక?" రాజ్యలక్ష్మి మాటలతో వెనక్కి తిరిగి చూశాడు సారథి. రాజ్యలక్ష్మి గేటు తీసుకుని వస్తోంది. గేటవతల రిక్షా ఆగి ఉంది. రిక్షాలోంచి ఏదో దించుతున్నాడు రవి.

"ఏమిటి కొన్నారు, రాజ్యం!" అనడిగాడు సారథి.

"రవి బట్టలు కొనుక్కున్నాడు" అన్నది. రిక్షా వాడు చక్రాల కుర్చీని మోసుకువచ్చి వరండాలో ఉంచాడు.

"ఏమి టది?" అడిగాడు సారథి.

"శాంతకు చక్రాలకుర్చీ, బావా! అదయితే కాస్త అటూ ఇటూ తిరగడానికి సులువుగా ఉంటుంది."

"ఊహూ! ఎవరు కొన్నా రిది?"

"రవి" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"కాదన్నయ్యా. నేనేం కొనలేదు. వదినే కొన్నది" అన్నాడు రవి ఇంట్లోకి వెడుతూ.

"ఏం పని, రాజ్యం! ఇప్పు డెందు కిది, చెప్పు?" అన్నాడు నొచ్చుకుంటూ.

"నీ కోసం కాదులే, బావా! శాంత పుట్టినరోజీవేళ. ప్రెజెంట్ చేద్దామనుకున్నాను. అంతే. ఇంకేమనకు" అన్నది.

ఆశ్చర్యంగా చూశాడు సారథి.

"శాంత పుట్టినరోజా ఈవేళ!"

"నా పుట్టినరోజా!" తనూ విస్మయంగా చూసింది శాంత.

"అవునమ్మా, తల్లీ! నాకు మాత్రమేం తెలుసు? మీ అమ్మే చెప్పింది. ఇందాక బజారుకు వెళుతూంటే-'ఈ వేళది పుట్టినరోజమ్మా. ఏమన్నా కొనుక్కురా' అని . . ." శాంతను ఎత్తుకుని కుర్చీలో కూర్చోబెట్టింది. చక్రాలు చేత్తో తోసి నడుపుకుంటూ అన్న చెంతకు వెళ్లింది శాంత. అన్న కాళ్లకు నమస్కరించింది. అటునుంచి రాజ్యంచెంతకు వచ్చింది. తన కాళ్లను స్పృశించబోతే వారించింది, రాజ్యం. "ఛ ఛ! ఏం పనది? లే" అని. కాని, శాంత విడువలేదు. "వారించకు, వదినా! అన్న తరవాత నీ కంటె పూజనీయులు ఎవరున్నారు, వదినా!" అని కన్నీళ్లతో ఆమె పాదాలు స్పృశించింది.

"శాంతా!" శాంత ముఖం పట్టి తన హృదయానికి హత్తుకుంది రాజ్యలక్ష్మి.

"తప్పమ్మా! అలా అనకూడదు" అన్నది.

"రాజ్యం!" ఆ దృశ్యం చూసి పులకితుడయిపోయాడు సారథి.

"వెలవెలబోయే మా ఇంటిని కలకలలాడేట్టు గావించిన నీకు మే మెన్నటికీ కృతజ్ఞులమే, రాజ్యం!" అన్నాడు.

"బావా!" రాజ్యలక్ష్మి ముఖం మ్లానమైంది.

"అయితే నేను పరాయిదాన్నా, బావా! అభివందనలూ, ప్రశంసలూ పరాయివాళ్లకే. నువ్వు నన్నలా చూస్తే నేను సహించలేను, బావా! ఇది మా మేనత్త ఇల్లు. కొడిగట్టే దీపాని కింత చమురు పోసి, వత్తి పెంచి, ఉజ్జ్వలంగా వెలిగే అదృష్టాన్ని కల్పించిన అన్నపూర్ణ మందిరమిది. నే నెంత సేవ చేసినా ఆ ఋణం తీరదు, బావా! నా తండ్రి తరఫున నే నైనా ఆ ఋణం తీర్చు కోకపోతే భగవంతుడు మమ్మల్ని క్షమించడు, బావా! అందుకే ... అందుకే ..." హఠాత్తుగా గద్గదమై పోయిన గొంతు ఇక పెగలక మూగపోయి గభాలున లేచి లోపలికి వెళ్లిపోయింది రాజ్యలక్ష్మి. శాంతా, సారథీ తెల్ల బోయారు.

5

గేటు తీసుకుని లోప కి రాబోతూ ఆగిపోయాడు సారథి. అరుగుమీద కూర్చుంది రాజ్యలక్ష్మి. వాకిట్లో కుర్చీలో కూర్చుని ఉన్నాడు రవి. ఏదో చెబుతున్నాడు.

"నే నప్పుడే మా డిపార్టుమెంటు వాన్ దిగాను, వదినా! మా వాన్ అక్కడివరకే. ఎప్పుడూ అక్కడ దిగి బస్సు ఎక్కి ఇంటికి వస్తూంటాను. ఈ వేళ కాలు కాస్త నొప్పిగా ఉంది కదా? రిక్షాలో వద్దాం అని రిక్షాల దగ్గ రికి వెళుతున్నాను. అన్నయ్య బస్‌స్టాప్ పక్కన నిలబడ్డాడు, కలిసిపోదాం అని అన్నయ్యదగ్గ రికి వస్తుండగా ఒక జీపు వచ్చి బస్‌స్టాప్ ముందు ఆగింది. తెలిసిన

వారేమో, లిఫ్టు ఇస్తారేమో అనుకున్నాను. కాని, జీపులో ఉన్న వ్యక్తి అన్నయ్యని దగ్గిరికి పిలిచి చెడా మడా తిట్టసాగాడు.

'తెలిసో తెలియకో అది మీ ఇంటికి వచ్చింది. వచ్చి నాకు చెప్పక్కర్లే? పెద్ద హీరోలా ఆడపిల్ల చేత కబురంపుతావా! పిచ్చి వేషాలు వేస్తున్నావా ఏం? ఖబడ్దార్! రాత్రిలోగా పంపిస్తే సరి. లేకపోతే పోలీస్ కంప్లెయింటిచ్చి జైల్లో తోయిస్తా, జాగ్రత్త!'

"మీ అన్నయ్యేమన్నాడు మరి?" రాజ్యం అడుగుతూంది.

"అన్నయ్యేం అనలే. తల వంచి అలా చూస్తూ ఉండిపోయాడు. జీపు వెళ్ళిపోయింది. అన్నయ్య నన్ను చూశాడు. 'ఇంటికేనా?' అన్నాడు మామూలుగా. అవునన్నాను. 'అయితే ఈ సంచీ తీసుకుపో. నే తరవాత వస్తా' అని వెళ్ళిపోయాడు. కాని, వదినా! మీ నాన్నగారలా మాట్లాడగా నే నెప్పుడూ చూడలేదు, వదినా! మా సెక్షను కెప్పుడయినా వస్తే దూరంనుంచి చూడ్డం తప్ప దగ్గరగా నే నెప్పుడూ చూడలేదు. మాటా మిన లేదు. కాని, అబ్బ! పెద్ద పులిలా గర్జిస్తూ..."

"గర్జించకేం చేస్తారు, రవీ! చేతగాని వాళ్ళెదురుగా నిలబడితే పులే. . ."

'అయితే తను చేతగాని వాడన్న మాట' అనుకున్నాడు సారథి.

"ఏం, అలా రాయిలా వింటూ నిలబడకపోతే తమారు ఏదో అనకూడదూ మీ అన్నయ్య? అయ్యా, ఆఫీసరుగారూ! నే రమ్మంటే రాలేదు మీ అమ్మాయి. అలాగే నేను పొమ్మంటే పోతుందా? దమ్ముంటే మీరే వచ్చి తీసుకువెళ్ళండి అనలేదూ? ఊహూఁ." అంటూంది రాజ్యలక్ష్మి కోపంగా.

"అన్నయ్య అలా అనగలిగితే ఇంకేం, వదినా! అసలు నేనే అలా అందామనుకున్నా. కోపం వచ్చిందికూడా. కాని, అన్న య్యేమన్నా అంటాడేమోనని భయపడ్డా" అన్నాడు రవి.

"అనేయాల్సింది. మీ అన్నయ్య సంగతి తరవాత చూసుకునేవాళ్ళం."

"నీకు తెలీదు, వదినా! అన్నయ్య చాలా మెతక మనిషి. మనిషిలో మరీ మంచితనం, మరీ చెడుతనం ఎప్పుడూ మంచివి కావు, వదినా. కర్కశత్వం ఎంత ఉందో, సౌజన్యం అంత ఉండాలి. అప్పుడే ఆ మనిషి పట్ల అందరికీ భయభక్తులుంటాయి; గౌరవాభిమానాలుంటాయి. కర్కశత్వమే అంతా అయితే దుర్మార్గుడంటారు. సౌజన్యమే అంతా అయితే చేతగానివాడంటారు. చిన్న వదిన అందుకే అన్నయ్య నెత్తి నెక్కి కూర్చుంది.

వదిన రాకముందు వంటా వార్పూ చిన్నన్నయ్యా, నేనూ చేస్తూండేవాళ్ళం. వదిన వస్తే ఆ బాధ తప్పుతుంది కదా అని సంతోషించాము. మా ఇల్లూ అందరి ఇళ్ళలా పచ్చగా ఉంటుందనుకున్నాను. కాని, అంతా భ్రమ అయిపోయింది. చిన్న వదిన ఒక్క పని ముట్టేది కాదు. ఇరవై నాలుగు గంటలూ గదిలోనే ఉండి పుస్తకాలు చదువుకునో, కుట్లూ అల్లికలూ చేసుకుంటూనో కాలం గడిపేది. సాయంకాలం అన్నయ్య రాగానే షికారు పోయేవారు. అలాగే పడుతూ లేస్తూ అమ్మ మధ్యాహ్నం వంట చూసుకుంటే, రాత్రిళ్ళు నేనే వంట చేసేవాణ్ణి. ఎప్పుడన్నా అమ్మ లేవలేకపోతే ఆ రోజు వదిన వంటింట్లో కెడితే ఇక నరకమే.

'స్టవ్‌మీద ఎసరు పెట్టాను. కాస్త చూడండి, అత్తయ్యా!' అని బాత్‌రూమ్‌లోకి పోయేది. పగలయితే అమ్మ, రాత్రి అయితే నేను అక్కడ కూర్చుని ఆ పని చేసేవాళ్ళం. అన్నం ఉడికి వార్చేశాక ఆవిడ వచ్చేది.

'అన్నం ఉడికిందా? వార్చేశారా? సరే. ఉండండి' అని చారు కన్నీ ఏర్పాటు చేసి స్టవ్ మీద పెట్టి గదిలోకి పోయేది. చారు మరిగి తాలింపు వేసి దించేసిన తరవాత వచ్చేది మస్తాబయి. శాంత తరిగి ఉంచిన కూరలూ, అమ్మ సర్ది ఉంచిన పోపు సామానూ తపేలా కెక్కించి, 'ఉడికిన తరవాత దించేయండి' అని మళ్ళీ గదిలోకి పోయేది. అదీ ఆమె వంట. అపాటిదానికి ఆవిడ కెందుకు శ్రమ ఇవ్వడం అని మేమే బాధలు పడేవాళ్ళం. మళ్ళీ ఏమనేదో తెలుసా? 'మా మరిది బలానికి పీడికేడే అయినా వంటలో మాత్రం భీముడే!' అని వేళాకోళం చేసేది.

శాంత అంటే అసలు పడేది కాదు. చీటికీ మాటికీ దాన్నేదో అని అవమానం చేసేది. అది సబ్బుతో ముఖం రుద్దుకున్నా, జడ వేసుకున్నా 'ఏం తల్లీ! అవిటిదానివి. నీకూ ముస్తాబేనా! ఎవడొస్తాడమ్మా నిన్ను చూడ్డానికి' అనేది. నా ఒళ్ళు మండిపోయేది. చిన్నన్నయ్య అన్నీ విని ఊరుకునేవాడు. పెద్దన్నయ్యకి చెబితే— 'ఆవిడ మాటే అంతరా. దానికి కోపం తెచ్చుకుంటే ఎలా? హాస్యాన్ని కన్నది హాస్యంగానే తీసుకోవాలి' అనేవాడు!"

'రవీ! ఎందుకురా అవన్నీ చెబుతావ్!' బాధగా అనుకున్నాడు సారథి.

"ఒకనాడు— అమ్మ కావేళ ఒంట్లో ఏం బాగుండ లేదు. చాలా ఆదుర్దాగా ఉంది. వాళ్లిద్దరూ సినిమా ప్రోగ్రామ్ పెట్టుకున్నారు. 'అమ్మ కలా ఉంటే నువ్వు సినిమాకు వెడుతున్నావా' అన్నాను అన్నయ్యతో. అన్నయ్య ముఖం ...

'బాగుందిరా. నేనేమన్నా కలగన్నానా? టికెట్సు తీసుకున్నాం గదా అని వెళుతున్నాం. అయినా ఈ వేళ కొత్త ఏమిటి? ఎప్పుడూ ఉండేదేగా ఈ హడావుడి' అన్నాడు.

'మధ్యాహ్నం చారూ కూరా ఉన్నట్టున్నాయి— అన్నం వండేయి చాలు' అని చెప్పింది వదిన.

'నేనూ సినిమాకు వెళదామనుకుంటున్నానే' అన్నాను.

'భలేవాడివయ్యా! నువ్వు పోతే ఎలా? మీ అమ్మ కేమో అలా ఉంది. అంతా పస్తుంటామా ఏం? రేపు వెళుదువుగానిలే' అని వెళ్లిపోయింది. సరే, మీ పని చెబుతానుండండి అనుకున్నాను. మా ముగ్గురికి సరిపడేలా వండాను. అన్నం, కూరాచారూఅన్నీమాతోనే అయిపించేసి పాత్రలు కడిగేశాను. పెద్దన్నయ్యడిగితే వాళ్లకు వండ వద్దన్నారన్నాను. హోటల్లో తినివస్తారన్నారని చెప్పాను. సినిమానుంచి వచ్చారు. వంటింట్లోకి వెళ్లి చూసింది వదిన. ఆకలిగా ఉందేమో పాపం, గయ్‌మంది.

'వంట చేయలేదా, రవీ?' అవడిగింది.

'చేశాను, వదినా! తినేశాంకూడా. మీరు ఏ హోటల్లోనో తినివస్తారనుకున్నాను' అన్నాను. చిన్నన్నయ్య కోపంగా నామీదికి వచ్చాడు. నోటికి వచ్చినట్టు తిట్టాడు. నాకు కోపం వచ్చింది. 'నే నేం వంటవాణ్ణి కాను— మీ అందరికి వండి వార్చడానికి' అని జవాబు చెప్పాను. పెద్దన్నయ్య వచ్చాడు. 'ఏమిటా పొగరు' అని నన్ను తన్ని అప్పటికప్పుడు పక్క ఇంటి వాళ్ల సైకిలు తీసుకుని టౌన్‌లోకి వెళ్లి చపాతీలూ, అరటిపళ్లూ కొనుక్కు వచ్చాడు. తినమని నాక్కూడా ఇచ్చాడు. తినమంటే బ్రతిమిలాడాడు. వాటిని తీసుకు వెళ్లి కాలవలో పారేసి వచ్చింది వదిన. అతని వాత్సల్యానికీ, శ్రమకూ వారు ఇచ్చే గౌరవ మది. ఆ వేళనుంచి మాతో వదిన మాట్లాడ్డం మానేసింది.

మర్నాడు— శాంతతో పోట్లాట వేసుకుంది వదిన. అది ఆవిడ్నేదో తిట్టిందట. తను తిట్ట లేదంటుంది శాంత. వదిన పెద్ద కేకలు పెట్టి అరుస్తుంటే చిన్నన్నయ్య వచ్చి శాంతను కొట్టాడు. నాకు కోపం ఆగింది కాదు. అది అనిటిది. ఎవర్నీ ఏం చేయలేదు.

'అనిటిదానిమీద చేయి చేసుకోవడానికి నీకు సిగ్గు లేదూ? ఆ రాక్షసి ఏదో చెప్పిందని నమ్మేయడమేనా! ఏ బుద్ధేమయింది' అన్నాను. తన భార్యను రాక్షసి అన్నానని కోపంతో నా మీదికి వచ్చాడు చిన్నన్నయ్య.

'వయసులో చిన్నవాడినైనా నీ కన్న బలవంతుణ్ణి, నువ్వు కొడితే నే నేమీ కాను. కాని, నేను కొడితే నువ్వు మిగలవు జాగ్రత్త' అని మీదికి వచ్చే ఆ చేతిని పట్టి వెనక్కి నెట్టాను. తూలిపడ్డాడు. ఆ పడటంలో తల గుమ్మానికి తగిలి గాయమైంది. తరవాత పెద్దన్నయ్య వచ్చాడు. తనను నేను కొట్టినట్టు చిన్నన్నయ చెప్పాడు. సాక్ష్యం పలికింది వదిన. శాంతను కొట్టి విషయం అసలు చెప్పనే లేదు. 'అంత బలవంతుడివటరా! ఏదీ నన్ను కొట్టు? కొట్రా, పశువా!' అని నా మీదికి వచ్చాడు. కొట్టాడు. ఆ వేళే వదినా, చిన్నన్నయ్యా మా ఇల్లు విడిచి వెళ్లిపోయారు. వారం రోజులు అన్నయ్య అన్నం ముట్టలేదు."

సారథి గుండె నెవరో పట్టి పిండేసినట్టయింది.

"రవీ!" కళ్లంట అశ్రువులు రాలిపడినాయి. ఇంట్లోకి వెళ్లలేకపోయాడు. వెనక్కి వచ్చి చెట్టు క్రింద ... ఎక్కడా అలికిడి లేదు. అంతా నిదురపోతున్నట్టున్నారు. చాలా రాత్రయింది. ఎవరు తనలా ఇంకా మేలుకునుంటారు? ఎవరి కున్నాయి ఇన్ని బాధలూ, బరువులూ? ఎవరు మోస్తున్నా రిన్ని అవమానాలూ, ఆవేదనలూ?

ఇంట్లోకి వచ్చాడు. వాకిట్లో మంచంమీద పడు కున్న రాజ్యలక్ష్మి లేచింది. అతని వెంట నడిచింది.

"అమ్మ పడుకుందా?" అడిగాడు మెల్లగా.

"ఆఁ" వంటింట్లోకి వెళ్లింది రాజ్యలక్ష్మి. బట్టలు మార్చుకుని పెరట్లోకి వెళ్లి కాళ్లూ, చేతులూ కడుక్కుని వచ్చాడు. పీటమీద కూర్చున్నాడు. వడ్డించిన కంచం అతని ముందుకు తోసింది.

"మా నాన్న కనిపించారుటగా?" అడిగింది.

"ఆఁ!" అని ... హాసం చేసి, "... అవమానమంటున్నారు, రాజ్యం! ... ఏ ఎరా! వారి హోదాలో అని వారికి ... హోదాలో ... మాకు ... నువ్వు బాధపడకు, రాజ్యం. అంతా ... కుంటే ఉదయమే పోదువుగాని. ..." వాకిట్లోకి వెళ్లిపోయాడు సారథి.

6

"నే డ్యూటీకి వెళుతున్నానమ్మా." రవి ... మెలకువ వచ్చింది సారథికి. కాని, పక్కమీదనుంచి లేవడానికి మనస్కరించలేదు. ప్రభాత వాయువుం చల్లదనానికి మన సెంతో ఆహ్లాదంగా ఉంది. బద్ధకంగా పడుకున్నాడు.

"నే వెళుతున్నానే, శాంతా! కాఫీ ఫ్లాస్కులో పోశాను. ముఖం కడుక్కుని తాగు."

రవి రెండో మాటతో బద్ధకం ఎగిరి, లేచి కూర్చు న్నాడు సారథి. 'రవి కాఫీ కాచానంటున్నాడు. రాజ్యం ఏమయింది? రాజ్యం ఉంటే రవి అలా ఎందుకు చెబుతాడు?' లేచి గదిలోకి వెళ్ళాడు.

"అవును."

"ఏమన్నారు?"

"నిన్ను వెంటనే పంపించేయమన్నారు."

"అంతేనా?"

"ఆఁ . . ."

"నువ్వేమన్నావు?"

"నేనా!" తుక్కు హాసం చేశాడు. "నే నేమనగలను, రాజ్యం!" అని తల వంకించి, "నేను చేతగానివాణ్ణి రాజ్యం! అసమర్థుణ్ణి అందుకే ఎవ రేమన్నా ఏం అనలేను" అన్నాడు.

"బావా!" వ్యాకులపాటుతో చూసింది.

చేయి కడిగేసుకుని లేచిపోయాడు. కంచం సర్ది తనూ అతని వెంట గదిలోకి వెళ్లింది.

"ఇప్పుడు రిక్షాలు దొరుకుతాయా, బావా!" అవడిగింది.

"దేనికి?" విస్మయంగా చూశాడు.

"నేను వెళ్లిపోతాను, బావా!"

"ఇప్పుడా! ఆదేం?"

"ఏం లేదు" అని, "నా మూలంగా నువ్వు అవమానం చెందాల్సి వస్తూంది" అన్నది రుద్ధస్వరంతో.

"వదిన పెరట్లో ఎక్కడా లేదు. వెళ్లిపోయిందా?" పెరట్లోంచి శాంత.

"ఏమోనే? నే నింకా పెరట్లో ఉందనుకుంటున్నా. లేదంటున్నావుగా? వెళితే చెప్పకుండా వెళుతుందా?" తల్లి మాటలు అతణ్ణి కలవరపరిచినాయి.

"ఏమిటి, శాంతా?" అడిగాడు.

"వదిన, అన్నయ్యా! కనిపించడం లేదు. వెళ్లి పోయిందా?"

"ఏమో? నే నిప్పుడేగా లేచింది? వెళ్లిపోయిం దేమో!"

"చెప్పకుండా పోతుందా? పక్క వాళ్ల ఇంటికిగాని వెళ్లిందేమో?"

కుర్చీచక్రాలు తోసుకుంటూ పెరటిగోడ దగ్గరికి వెళ్లింది శాంత. షెల్ఫు దగ్గరికి వెళ్లి బ్రష్షూ, పౌడరూ తీసుకున్నాడు సారథి. టూత్‌పౌడరు డబ్బా క్రింద ఏదో చీటీ. విప్పి చదివాడు.

"నేను వెళ్లిపోతున్నా, బావా! చెప్పకుండా పోతున్నం దుకు మన్నించు. చెప్పి నేను వెళ్లలేను. అందుకే..."

"రాజ్యం వెళ్లిపోయింది, శాంతా!" అన్నాడు మందస్వరంతో.

"వదిన వెళ్ళిపోయిందా! వదిన!" శాంత ముఖం వెలవెలబోయింది.

'అవును, వెళ్ళిపోయింది. శాశ్వతంగా ఉండిపోలేదుగా? పది రోజుల్లో పది యుగాల మాలిమి పెంచి మరీ వెళ్ళిపోయావు. నిన్నెలా మరిచిపోం, వదినా!' అనుకున్నది బాధగా. కన్నీళ్ళతో శూన్యంలోకి చూస్తూ చక్రాల కుర్చీలో పిచ్చిదానిలా పెరడంతా తిరగసాగింది.

"ఈ జాజి నిన్ను చూసే మొగ్గ తొడిగింది, వదినా! ఈ గులాబీ నీ రాకతోనే పూవు పూచింది. జాజికి పందిరి వేద్దామనుకున్నావు. గులాబీకి అంటు కడదామనుకున్నావు. పాడుబడ్డ పెరడంతా బాగుచేసి ఉద్యానవనం గావిద్దామన్నావు. నాకు కాళ్ళు లేకపోయినా ఆనందసీమల్లో నన్ను నడిపిస్తానన్నావు. అవన్నీ కలలేనా? తెరపి మరువుల్లో మరీచికలేనా! వదినా!' బావురుమన్నది శాంత.

• • •

స్నానం చేసి వచ్చాడు సారథి. స్టవ్ వెలిగించి ఎసరు పడేశాడు. బియ్యం గిన్నెలో పోసి బావి చెంతకు వచ్చాడు. నీళ్ళు పోసి బియ్యం కడుగసాగాడు. ఆ కడగడం ఎప్పటికీ ఆయ్యేట్టు లేదు. నీళ్ళు పోస్తున్నాడు. వంపుతున్నాడు. బియ్యంకూడా పోతున్నాయి. అయినా అత వది గుర్తించి నట్టు లేదు.

"అన్నయ్యా!" శాంత పిలుపుతో తుళ్ళిపడి చూశాడు.

"ఎవరో వచ్చారు."

బియ్యం గిన్నె వంటింట్లో పడేసి వాకిట్లోకి వచ్చాడు.

ఇంటిముందు జీపు ఆగి ఉంది. యూనిఫారమ్‌లో ఉన్న డ్రైవర్ గేటు దగ్గర నిలబడ్డాడు.

"ఏం కావాలి?" అడిగాడు సారథి.

"సారథిగారు మీరేనా?" అడిగా తను.

"నేనే. ఏం?"

"నేను ఎస్. ఒ. గారి డ్రైవర్నండి. అమ్మాయిగారు మీ ఇంట్లో ఉన్నారంటగా? తీసుకురమ్మని పంపిం చారు" అన్నాడు.

"అమ్మాయిగారు ఉదయాన్నే వెళ్ళిపోయారు. ఇంకా ఇంటికి చేరలేదేమో? వారు బహుశా బస్సులో వెళ్ళి ఉంటారు."

"సరే, సార్" అని వెళ్ళిపోయాడు డ్రైవర్.

"ఎవరన్నయ్యా!" అడిగింది శాంత.

"వదిన గురించి వచ్చింది వాళ్ళ నాన్నగారి జీపు."

"అయితే వదిన ఇంకా ఇంటికి చేరలేదేమో?"

"ఏమో?" అని వంటింట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు. వంట ముగించి గదిలోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు. జీపు హారన్ వినిపించింది. ఆ వెంటనే శాంత గొంతు.

"మళ్ళీ జీపు వచ్చింది, అన్నయ్యా!"

సారథి కిటికీలోంచి చూశాడు. షర్టు వేసుకుని పైకి వచ్చాడు.

"అయ్యగారు రమ్మంటున్నారు, సార్." వాకిట్లో నిలుచున్న డ్రైవర్ అన్నాడు. జీపు వంక చూశాడు సారథి.

"మీరా! నమస్తే!" అన్నాడు.

తల విదిలించాడు ధర్మరాజు. "రాజ్యం ఉందా?" తీక్ష్ణంగా అడిగాడు.

"లేదండీ. ఉదయమే వెళ్ళిపోయింది."

"ఎక్కడికి?"

"ఇంటికేనండీ. ఏం, ఇంకా ఇల్లు చేరలేదా?"

"ఎక్కడికిరా చేరేది? ఏం, నాటకాలాడుతున్నావా?" అని జీపులోంచి పులిలా దిగాడు ధర్మరాజు.

"నిజమండీ. చీకట్నే వెళ్ళిపోయింది. ఇంటికనే నే ననుకున్నాను."

"అనుకున్నావు. ఏమిట్రా నువ్వనుకున్నది? అమాయకురాలిని అడ్డంపెట్టుకుని నాతో పరాచికాలాడుతున్నావా! రాస్కెల్! నాతోనట్రా నీ స్నే! బోడి గుమాస్తాగాడివి. కళ్ళెర్రచేస్తే ఎక్కడ్రా నువ్వుండేది!" పులిలా గాండ్రు పెడుతూ వాకిట్లోకి వచ్చాడు ధర్మరాజు.

"ఎవర్రా వచ్చింది? ఏమిటా గొడవ?" ఆత్రంగా అడిగింది అన్నపూర్ణ, మంచంమీంచి లేస్తూ.

"రాజా వదిన నాన్నగారమ్మా!" అన్నది శాంత.

"రాజా వచ్చాడా, రాజా? ఒరేయ్!" గభాల్న పక్కమీంచి లేచింది అన్నపూర్ణ. నీరసంతో ఒళ్ళు తూలింది. పడకుండా గుమ్మం పట్టుకుని నిలదొక్కుకుంది,

"క్షమించండి. మీ రన్నదేమిటో నా కర్థం కావడం లేదు. ఎంత లేనివాడయినా అంత నీచుణ్ణి కాను" అంటున్నాడు సారథి.

"సరే. అడు. నీ ఆట నువ్వాడు. నా ఆట నే నాడతాను" అని డ్రైవర్ని కేకేశాడు ధర్మరాజు.

"వెళ్ళి ఎస్. ఐ. రామిరెడ్డిగా రెక్కడున్నా సరే, పిలుచుకునిరా. అందాకా నేను ఎ. పి. టి. ఒ. రాజుగారింట్లో ఉంటా" అని ఆజ్ఞాపించి అడుగు వేశాడు.

"ఆగరా! ఆగు!" అన్నపూర్ణ కేకతో తుళ్ళిపడ్డాడు.

"ఎక్కడికిరా కబురంపావు? పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టరుకా? దేనికిరా? నా కొడుకు నరెస్టు చేయిస్తావా? అరెస్టు చేయాల్సింది వాణ్ణి కాదురా. నన్ను. నన్ను అరెస్టు చేయరా, మూర్ఖుడా! దానికి పెద్ద పోలీసెందుకు? నువ్వు మేజిస్ట్రేట్‌వి కావా! ఫస్టు క్లాసు పవర్సు నీకూ ఉన్నాయిగా? రా ! వాటిని ఇక్కడ ఉపయోగించు." ప్రళయకాలమూర్తిలా విజృంభించింది అన్నపూర్ణ.

"తల్లీ, తండ్రీ పోయి దిక్కు మాలితే, ఆదరించి, పెంచి పెద్ద చేసిన తల్లికి శిక్ష ఏమిటో నీకు తెలీదా? తమ్ముడయితే తప్పుతుందా అని లోకులకు సమాధానం చెప్పి, ముందు గతి కానకుండా. తన ఆస్తి అమ్మి బావమరిదికి చదువు చెప్పి ఒకింటి వాణ్ణి చేసిన మనిషికి శిక్ష ఏమిటి? పాలు త్రాగిన రొమ్మునే గుద్దిన విశ్వాసఘాతుకుడివి. నా చేతిలో, నా మెతుకులు తిని పెరిగి, నీ అయ్య దాచిన డబ్బు దోచుకున్నావని నీ పెళ్ళాంచేత అనిపించావే? ఆ దొంగ నప్పుడు శిక్షించలేకపోయావెందుకని? అప్పుడు బోడిగుమాస్తావనా? అధికారం లేని వెధవ్వనా? పెళ్ళాం చేతిలో చవటవనా? ఇప్పుడయ్యావుగా అధికారివి! ఉన్నాయిగా పవర్సు! నీ కూతుర్ని దాచిన దొంగను నేనే. నన్ను శిక్షించు!" ఆవేశంతో విచలించిపోతూంది అన్నపూర్ణ. బ్రాన్పడిపోయాడు ధర్మరాజు.

"ఈ ఇల్లు నాది. ఈ వాకిలి నాది. వీళ్ళు నా బిడ్డలు. ఎవడి సొమ్మూ కాజేసి వీళ్ళను పెంచలేదురా. ఎవడి ఆస్తీ అమ్మేసి వీళ్ళని చదివించ లేదు. నా రెక్కల కష్టంతో పెంచాను వీళ్ళని. నేను బ్రతికి ఉండగా వీళ్ళ నెవ్వరూ ఏం చేయలేరు." ఆవేశంతో మరో అడుగు ముందుకు వచ్చింది.

"అక్కా!" దిగ్భ్రమ చెందాడు ధర్మరాజు.

"వద్దు. అలా పిలవ్వద్దు. దౌర్భాగ్యుడా! నిన్ను నా తమ్ముడనుకోవడం నాకే సిగ్గుచేటు. ఫో. ఫో బయటికి-పోరా!" ఆవేశంతో ముందుకు వచ్చింది. రౌద్రమూర్తిలా కళ్ళంట నిప్పులు కురిపిస్తూ అరిచింది. ఆ అరుపే ఆమె శక్తి నపహరించి వేసింది—శ్వాస ఎగదన్ని కుప్పలా కూలిపోయింది.

"అమ్మా!" బావురుమన్నది శాంత.

"అక్కా!" కొయ్యబారిపోయాడు ధర్మరాజు.

7

వ్రాస్తున్న ఫైలు మూసేసి వరండాపైకి వచ్చాడు సారథి. సిగరెట్ వెలిగించి ఎదురుగా ఉన్న సముద్రం వైపు చూస్తూ నిలుచున్నాడు. ఎగిరి పడే కెరటాల్లా, అతని మస్తిష్కంలో ఏవేవో తలపులు రేగి సంక్షోభాన్ని సృష్టిస్తున్నాయి.

'రాజ్యం ఎక్కడికి వెళ్ళింది? ఏమై పోయింది?'

గేటు దగ్గర సైకిలు దిగాడు పోస్టుమన్. సైకిలక్కడే స్టాండు వేసి, ఉత్తరాలకట్ట చేతబుచ్చుకుని మెట్లెక్కి పైకి వస్తున్నాడు. యాంత్రికంగా అటు చూశాడు సారథి.

"మీకు ఉత్తరముంది, సార్!" కట్టలోంచి తీంచి ఒక కవ రందించాడు పోస్టుమన్.

"నాకా!" విస్మయంగా చూసి కవ రందుకున్నాడు. ఆత్రంగా చించాడు. కాగితాలమీద మడతలు విప్పాడు.

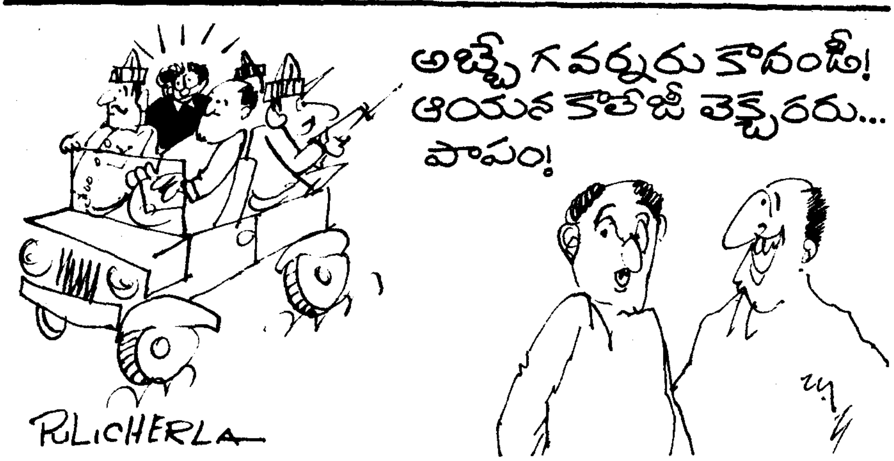

'రాజ్యం! ఎక్కడున్నావు? ఏమిటి వ్రాశావు?' వ్యాకులపాటుతో చదవసాగాడు.

● ● ●

"బావా!

నా రాక మీ ఇంట్లో అంత అనర్థాన్ని సృష్టిస్తుందని నేను కలలోకూడా అనుకోలేదు. మొదటినుంచీ మా కుటుంబం మీ కుటుంబంపట్ల కృతఘ్నతే ప్రదర్శిస్తూంది. పది రోజులు నా కాశ్రయమిచ్చారు. అమూల్యమైన ఆదరాభిమానాలు చూపారు. మీలో ఒకతె నయిపోయాను. కాని, చివరి కేమయింది? అమృత మూర్తి అంతానికి కారణమయ్యాను.

మీ ఇంటికి ఎలాటి పరిస్థితుల్లో వచ్చానో, ఏ ఉద్దేశంతో వచ్చానో మీ రెవ్వరూ ఊహించలేరు, బావా! ఈ నాటి పరిస్థితుల్ని బట్టి అదంతా చెప్పినందువల్ల మీ మనసు లెంత అలజడి పాలవుతాయో నాకు తెలుసు. అందుకే చెప్పాలనుకోలేదు మొదట. నా పోకలాగే అదీ అయోమయానికే విడిచిపెట్టాలనుకున్నాను. కాని, జీవితపు లోతుల్ని తరిచి ఆకళింపు చేసుకున్న నీ ముందు నా చరిత్రపుటలు తెరిచి నా హృదయభారం కొంత తగ్గించుకుందామనే ఆశతో ఈ ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను.

నీకు గుర్తుందా, బావా? ఆ తుఫాను నాటి సాయంకాలం ఎక్కణ్నుంచి వస్తున్నావని నన్నడిగావు. ఒక స్నేహితురాలి ఇంటినుండి అని సమాధానం చెప్పాను— కాని, అది నిజం కాదు. నే వచ్చింది ఒక స్నేహితుని ఇంటినుంచి. అతని పేరు శ్రీకాంత్. ఎంతోమంది అభిమానానికి పాత్రమైన అరుదైన వ్యక్తి. ప్రముఖ రచయిత. అతని పరిచయమే చిత్రంగా కలిగింది నాకు. అతను వ్రాసిన నవల ఆధారంగా తీసిన సినిమా చూస్తున్నాను. నా పక్క నెవరో జంట కూర్చున్నారు.

'నవలకూ, సినిమాకూ ఎక్కడా పోలికే లేదు. బాగా మార్చివేశారు. చూడలేదు గాని, చూస్తే మా అన్నయ్య తప్పకుండా ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడు.' అన్నా డా యువకుడు. 'అవును' అన్న దా యువతి. తరవాత వారి మాటలనుబట్టి చూస్తే శ్రీకాంత్ వారికి బాగా పరిచయస్థుడనిపించింది. కుతూహలం ఆపుకోలేక ఇంటర్వెల్‌లో ఆమెను అడిగాను— 'అతను మీకు తెలుసా?' అని.

'తెలియడమేమిటి? అతను మా అన్నయ్య' అన్నది. నాకు చాలా ఆశ్చర్యమనిపించింది. నా అభిమాన రచయిత ఇక్కడే ఉన్నాడా? అడ్రెసు తీసుకున్నాను— మరునాడే వారి ఇంటికి వెళ్లాను. ఆ యువతి పేరు సునీత. శ్రీకాంత్‌ను నాకు పరిచయం గావించింది. అతణ్ణి చూసి దిగ్భ్రమ చెందాను. నే నెరిగిన మూర్తికీ, ఇతనికీ ఎక్కడా పోలికన్నది లేదు. అతని నవల ఏదో పోటీలో బహుమతి పొందిన సందర్భంలో అతని ఫొటో, జీవిత వివరాలూ ప్రచురించా రా పత్రికవారు. ఫొటోలో మూర్తి రూపసి. కాని, ఇతను వికృతమూర్తి. ఫొటోలో అతనివి విశాల నేత్రాలు. కాని, ఇతను అంధుడు. ఎలా సంభవించింది? నా నివ్వెరపాటును గమనించి సునీత చెప్పింది.

'సంవత్సరం క్రితం మశూచికం వచ్చి అన్నయ్య ఇలా మారిపోయాడు. కళ్లలో పువ్వులు వేసి దృష్టి పోయింది. దృష్టి పోగా ఉద్యోగమూ పోయింది. బెంగతో క్రుంగి కృశించి ఇలా తయారయాడు'. ఎంత దుర్భర మైన పరిస్థితి! నా హృదయ మార్ద్రమై పోయింది. అరగంట ఉండి వచ్చేశాను. రెండు రోజుల తరవాత వెళ్లాను. అప్పుడు సునీత లేదు. అతనొక్కడే ఉన్నాడు. నా రాక గమనించి 'ఎవరు?' అన్నాడు.

'నే నండీ, రాజ్యలక్ష్మిని. ఆ రోజు వచ్చాను గదా?' అన్నాను.

'మీరా! రండి. కూర్చోండి. మళ్లీ రారేమో నను కున్నాను. వచ్చారు. అది నా అదృష్టం' అన్నాడు.

'రానని అనుకున్నారా! ఎందుకని?' విస్మయంగా అడిగాను.

'ఇప్పట్లో ఒక మారు నన్ను చూసిన వారు మళ్లీ చూడాలని అనుకోవడం లేదు. అందుకని' అన్నాడు.

అతని భావం నా కర్థమైంది. కాని, అంగీకరించలేకపోయాను.

'అయితే మనిషికి ముఖ్యం బాహ్యరూపమే అని మీ రనుకుంటున్నారా?' అన్నాను.

'అనుకోవడం కాదు. నిజమని నిరూపించింది నా జీవితం. ఈ జబ్బు రాకపూర్వం బెజవాడలో ఉండేవాళ్లం.

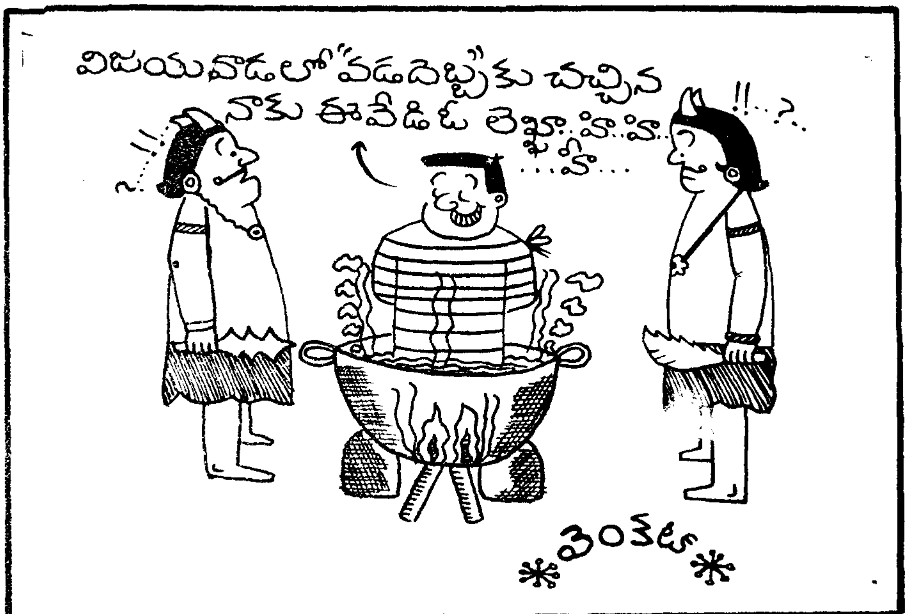

అప్పుడు నాకు ఉండే అభిమానులూ, ఆత్మీయులూ ఎంతమందో తెలుసా? ఒకప్పుడైతే అందరికి మర్యాద చేయలేక, పలకరించే వ్యవధి లేక ఇంట్లో ఉండీ లేనని పించవలసి వచ్చేది. కాని, ఇప్పుడు నా కెవ్వరూ లేరు. ఏకాకిని. . . మీ రింకా చిన్నవారు, రాజ్యలక్ష్మీ! లోకం తెలియదు' అన్నాడు బాధగా. నే నేం మాట్లాడలేకపోయాను.

'అయితే మీ రిప్పు డేం వ్రాయడం లేదు కదూ?' అన్నాను. లేదని తెలిసి అడిగాను. ఏమంటే, ఈ మధ్య అతని రచనలేవీ పత్రికల్లో కనపడ్డం లేదు. ఒకప్పుడైతే అన్నిటిలోనూ అతడే. అంత పేరుండేది. అతను వ్రాసేవి కథలు కావు, మానవ జీవిత గ్రంథంలోని అరుదైన పుటలు. ప్రతి కథా ప్రతి మనిషినీ కదిలించే తీరులో ఉండేది.

'లేదు. ఎలా వ్రాయమంటారు? బ్రతుకే అంధకార బంధురమై పోయిన తరవాత ఆసక్తీ, అభిరుచీ ఎక్కడుంటాయి? ఉన్నా ఎవరికోస మీ వ్యావృత్తి? ఎవరి కోస మీ పరుగు? ఏ గమ్యం చేరాలని? లేదు, లేదు ఇంక ఆ బ్రతుకే లేదు. ఆ ఆశా, ధ్యాసా, పిపాస అన్నీ. అంతరించిపోయినాయి. అదంతా ఒక సుందర స్వప్నం. పెనుతుఫాను నా కలను భగ్నం చేసింది. నేనే మిగిలా నీ వాస్తవ జగత్తులో. అంతే. నేనూ ఇక మామూలు మనిషినే. . .' అని, 'జీవితం కథ కాదు, రాజ్యలక్ష్మీ. కథలో సమస్యలూ, వాటి పరిష్కారమార్గాలూ అన్నీ మనం సృష్టించేవి. ఏది ఎక్కడో మనకు తెలుసు. ఎక్కడి కక్కడ నూర్పులూ, చేర్పులూ చేస్తూ మన అభిరుచి కనుగుణంగా పాత్రల్ని మనం మలుచుకుటాం. కాని, విధాత అభిరుచీ, విధి నడకా తెలియని స్థితిలో మన జీవితా న్నే దారి మళ్లించగలం? గతి మారే దెలా?' అన్నాడు.

తరుచు వాళ్లింటికి వెళ్లేదాన్ని. నే నెప్పుడు వెళ్లినా సునీత ఇంట్లో ఉండేది కాదు. అతనూ, నేనూ ఏవో విషయాలు మాట్లాడుకునేవాళ్లం. అత్యంత ఆత్మీయత నెలకొంది మా మధ్య. ఒకనా డన్నా డతను:

'చిన్నప్పుడే తల్లి పోయింది. ఆ తరవాత తండ్రీ పోయాడు. దిక్కులేనివాళ్లమయాం. నా చేతుల్లో పెంచాను దాన్ని. పెళ్లి చేసి ఒకింటిదాన్ని చేస్తే నా బాధ్యత తీరుతుందనుకున్నాను. కాని, నేనే దానికి భారం కావలసి వచ్చింది. అది ఉద్యోగం చేసి నన్ను పోషించవలసి వచ్చింది. కాలగతి చూశావా!'

'నా జబ్బు రాకముందు మోహన్‌తో దాని వివాహం నిశ్చయం చేశాను. ఆ శుభ ఘట్టం నెల ఉందనగా నా కీ దుర్గతి దాపురించింది. తనిక పెళ్లే చేసుకోనని నిశ్చయించింది.

'నేను పెళ్లి చేసుకుని వెళ్లిపోతే నిన్నెవరు చూస్తారన్నయ్యా!' అన్నది.

'అలాగని నీ జీవితం పాడు చేసుకుంటావా, అమ్మా! నా దుస్థితి ఒక నాటితో పోయేది కాదు. అంత కాలమూ అలాగే నువ్వూ ఉండిపోతావా?' అన్నాను. వినలేదు. మోహన్ ఒక సూచన చేశాడు. 'పెళ్లయితే మీ అన్నయ్య ఎక్కడికో ఎందుకు పోవాలి? మన దగ్గరే ఉంటాడు. మీ అన్నయ్య కాబట్టే నువ్విలా అంటున్నావు.

నా తమ్ముడే, తల్లి అలా ఉంటే నాకు తప్పేదా?' అన్నాడు. అతని సౌజన్యానికి జన్మంతా నేను కృతజ్ఞురాల్ని. కాని...

'ఈ నిర్ణయాలు కలకాలం ఉండవన్నయ్యా! మనిషి మారడమంటే ఎంత సేపు!' అని తన నిశ్చయాన్ని వదంలేదు సునీత. ఉద్యోగంలో ప్రవేశించింది. ఇక్కడికి వచ్చేశాం. ఓ ఆర్నెల్లు చూసి మోహన్ మరో అమ్మాయిని పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. నా జీవితం గురించి నే నేనాడూ బాధపడలేదు. కాని, నా మూలంగా మరో వ్యక్తి బ్రతుకు బండలవుతుంటే సహించడం ఎంత కష్టం! ఇక నా కొకటే మార్గం కనిపిస్తూంది, రాజ్యలక్ష్మీ! నేను బ్రతికి ఉండగా అది మారదు.' నా మనసు వ్యాకులమయింది.

'అంత మాట అనకండి, శ్రీకాంత్! విధి ఎప్పటి కెలా మారుతుందో చెప్పలేం. ఎప్పటికైనా సునీత మనసు మారకపోదు. అంతేకాదు, ఎవరైనా పెద్ద డాక్టరు చేత వైద్యం చేయిస్తే మీకూ చూపు రావచ్చు' అన్నాను. చిరుహాసం చేశాడు. 'అది అంత తేలిక కాదు, రాజ్యలక్ష్మీ! ఏమంటే, ఇది జీవితం. కథ కాదు. కథమలిచ్చి తీసిన సినిమాకూడా కాదు' అన్నాడు.

నా రన్నది అబద్ధం కాదు. వారి సమస్యకి పరిష్కార మేమిటో ఎంత ఆలోచించినా పాలుపోయేది కాదు. తీరిక చిక్కినప్పుడల్లా వారింటికి వెళ్ళేదాన్ని. కబుర్లతో కాలక్షేపం చేసేవాళ్ళం కొన్నాళ్ళు. తరవాత అతనేదో చెబుతుంటే నేను వ్రాస్తుండేదాన్ని. ఆ విధంగా నాన్నాళ్ళ తరవాత శ్రీకాంత్ రచన ఒకటి మళ్ళీ ప్రచురించబడింది. దానికి అతనికన్నా ఎక్కువ సంతోషించింది నేనే. అప్పుడే నాలో సంఘర్షణ బయలుదేరింది.'

సందెర పాకి, మొగ్గలు తొడిగి, పూలు పూచి తన మధుర సుగంధాలతో జగతి నాహ్లాదపరిచే తీగ, గాలి వాటుకి నేల వాలి వాడిపోగా, చేరదీసి సేవ చేసి తిరిగి చిగురించ చేయాలనుకున్న నా సంకల్పానికి మూలమేది? అతని పట్ల నాకు కలిగిన భావసంచయానికి అర్థమేమిటి? ప్రతి నిమిషమూ అతని చేరువనే ఉండి, నా లోని ప్రత్యణువూ అతని సేవకై వినియోగించాలనే నా తపన కాధారమేమిటి? జాలా? కరుణా? ప్రేమా? నా భావాన్ని నేను నిర్వచించలేను. నా ఉనికిని నేను గుర్తించలేను. అసలు నా వైఖరే నాకు అందకుండా పోతూంది.

8

'విధి ఎప్పటి కెలా మారుతుందో ఎవరు ఊహించగలరు' అని ఒకనాడు నే నన్నట్టు సునీతలో ఏదో మార్పు వస్తూంది. అన్నపట్ల మునుపటి ఆప్యాయతా, ఆదరణా క్రమేపీ మారిపోతున్నాయి. ప్రతిదానికీ విరాకు. ఆమె అంతర్యం నా కర్థం కాలేదు. కాని, శ్రీకాంత్ కవి, అతని కందకుండా ఉంటుందా? 'ఏ వయసులో జరగవలసిన నా వయసులో జరగకపోతే లోకనిందా, అన్నగ్గానీ తప్పవు, రాజా! మొదటిదప్పుడో వచ్చింది ఇప్పుడు సునీతలో కనిపించేది రెండవదో' అన్నాడు. అరా తీయగా అది నిజమనిపించింది. చల్లని సాయంకాలాలూ, వెంపూలోజాయా ఆమె గడిపే తీరు నాకు [illegible] కలిగించాయి. కాని, శ్రీకాంత్ నిట్టూర్పి—'వ్యాకులపడి మనం చేయగలిగిందేం లేదు.

ఇది ఎప్పటికైనా జరిగేదే. కాని, అప్పుడు నే నెక్కడా? అన్నదే సమస్య' అన్నాను. ఆ సమస్య నెలా పరిష్కరించాలి? అప్పుడే ఇంట్లో మరో సమస్య ఎదురయింది నాకు. నాకు పెళ్ళి నిశ్చయించాడు నాన్న. నేను చేసుకోనని చెప్పాను. ఎవరూ వినలేదు. ఆ రోజు—ఇల్లు విడిచిన రోజు. ఆ వేళే నాకు వివాహ నిశ్చయం జరిగేది. ఏం చేయాలి నేను?

సిరీ, సంపదా, హోదా—ఇవే ముఖ్యం కావు ప్రాణికి. ప్రేమించి ప్రేమించబడే జీవితమే ఆనందమయమవుతుంది. లేకుంటే అది నరకమే.

'అయితే ఇప్పు డెక్కడికి వెళ్ళాలనుకుంటున్నావు?'

'నేను ప్రేమించే చోటుకి. నేను ప్రేమించబడే చోటుకి.'

'ఎక్కడుం దది?'

'శ్రీకాంత్ సన్నిధిలో.'

'అది నీ భ్రమ. అతని పట్ల నీ కున్నది ప్రేమ కాదు. అతని నిస్సహాయ స్థితికి జాలి. అంతే.'

'కాదు. అదే అయితే లోకంలో ఎందరో వికలాంగులున్నారు. నిర్భాగ్యులున్నారు. వారిపట్ల అలాటి భావం కలగదేం?'

'కారణం వారిని నువ్వెరగకపోవడమే. వారి జీవితాలు నువ్వు చూడకపోవడమే. వారి అంతర్యాలు నీకు తెలియకపోవడమే. వారితో కొన్నాళ్ళ నువ్వు చరించకపోవడమే. చరించి ఉంటే వారి పట్ల అలాటి భావమే నీకు కలిగి ఉండేది.'

'కాదు. జాలా ఎన్నటికీ కాదు. శ్రీకాంత్ పట్ల నాకున్నది జాలి కాదు. అదే అయితే అహోరాత్రులూ అతనికై ఇంత ఆరాటమే ఉండేది కాదు. అతని సమస్యలే నా సమస్యలనిపించి నా మనసు నంతా బాధించవు-'

'మనసు మళ్ళానపరిచేదీ, బాధించేదీ ప్రేమ మాత్రమే కాదు. కాంక్షించకుండా ఎవరూ ప్రేమించలేరు. అతని పట్ల ఏ విధంగానూ నీకు కాంక్ష లేదు. అలాటప్పుడు ఎలా ప్రేమించగలవు? ఉజ్జ్వలంగా వెలిగిన ఆ దీపం ఆరిపోయింది. వెన్నెల జీవితం గాఢాంధకారమైపోయింది. ఆరిన ఆ దీపం వెలిగించి ఆ జీవితం మళ్ళీ వెన్నెలమయం గావించాలనుకుంటున్నావు. కాని, అది నీ వల్ల కాదు. వాడి చెడిన పూలవనం, మరల చిగురించలేదు. కొత్త మొక్కలతో కొంగ్రొత్త శోభలు సృష్టించగలవేమో గాని, గత సోయగాలు పునరుద్ధరించలేవు. ఓడిపోతావు.'

కాదు. నా సంకల్పాని కెన్నడూ ఓటమి లేదు. ఏమంటే నాలో స్వార్థం లేదు. కీర్తికాంక్షా లేదు'

'అందుకే ఓడిపోతావు. అది నాది, మరొకరికి చెందకూడదన్న స్వార్థప్రలోభమే ప్రేమ. అదే నీలో లేదు. అందుకే ఓడిపోతావు' అని హెచ్చరించింది నా అంతరాత్మ.

అలా సంఘర్షణతో సతమతమయి చివరి కొక నిర్ణయంతో ఇల్లు విడిచాను. తీరా వెళితే శ్రీకాంత్ లేడక్కడ. మోహన్ వచ్చి తనతో తీసుకు వెళ్ళాడనీ, వారం పది రోజుల్లో తిరిగి రావచ్చునని తెలిసింది. ఇకనేం చేయాలి నేను? మళ్ళీ ఇంటికి వెళ్ళడానికి నాకు మనస్కరించలేదు. ఎక్కడికి వెళ్ళాలని [illegible] స్టేషన్లో నువ్వు కనిపించావు. నీ వెంట వచ్చాను. ఎన్నో మార్లు మీ ఇంటికి వచ్చాను నేను. కాని, ఎప్పుడూ ఒక పూట మీతో గడిపింది లేదు. అందుకే ఒక రోజుకే మీ రంతా కొత్తగా కనిపించారు. నాకు తెలియకుండానే నాలో ఏదో మార్పు రాసాగింది. శాంత అవిటితనం, మీ నిస్సహాయస్థితీ నన్ను కదిలించి వేశాయి. చుక్కాని తెగి నడిసంద్రాన ఉన్న నావలా ఒడిదుడుకులతో ఉన్న మీ సంసారాన్ని ఒక తీరుకి తేవాలనిపించింది. అయిదు రోజుల్లో మీ కత్యంత ఆత్మీయురాలినయిపోయాను. అప్పుడప్పుడు శ్రీకాంత్ గుర్తుకు వస్తుండేవాడు. అతని స్థితీ గుర్తు వస్తుండేది, శాంత అవిటితనంలో. ఒకప్పుడు నా అంతరాత్మ చెప్పినదే నిజమనిపించే పరిస్థితులు కనిపించసాగాయి. అయితే నేను శ్రీకాంత్‌ను ప్రేమించా ననుకున్నది భ్రమయేనా! అతని పట్ల నా కున్నది జాలి[illegible] మేనా? అనిపించింది. అతనికై సునీత వివాహం మానుకుంది శాంతకై నువ్వు మానుకున్నావు. సునీతలో మార్పు వస్తూందని బాధ పడ్డాడు శ్రీకాంత్. నీలో మార్పు వస్తే, నీకూ పెళ్ళయి, రవికీ పెళ్ళయి వేరు వెళ్ళిపోతే, అమ్మ పోతే తనకి దిక్కెవ్వరని బాధ పడేది శాంత.

నీడలు ఫోటో—ఆర్. బి. షిండే (కొల్హాపూర్)

మనీతకు భారం శ్రీకాంత్. నీకు భారం శాంత. అయితే శ్రీకాంత్ మగవాడు. ఏదో మనుగడ ఉన్నవాడు. పని వాళ్ళతో తన జీవితం గడిపేయగలడు. కాని, శాంత? ఈ పరిస్థితిలో, సంపూర్ణంగా నా కళ్ళు కమ్మిన భ్రమ తొలగిపోయింది. శ్రీకాంత్‌కు అర్ధాంగినై, అతని నీడనై పతనమైన అతని జీవితాన్ని పునరుద్ధరించాలనుకున్నా నా నాడు. నీకు భార్యనై తీరు చెడిన నీ ఇంటి పరిస్థితుల్ని చక్కదిద్దాలనుకున్నా నీ నాడు. ఆ ఇళ్ళే సర్వస్వమనుకున్నా నా నాడు. ఈ ఇల్లు విడిచి వెళ్ళలేకపోతున్నా నీ నాడు. ఇక్కడుంటే శ్రీకాంత్‌నూ మరువలేదు. ఇక అక్కడున్నా మిమ్మల్ని మరువలేనని తెలిసింది. ఏమిటీ చాంచల్యం? ఏమిటీ ద్వైదీభావం? [illegible] ఏది ఆశ? ఏది నిరాశ? ఏది లక్ష్యం? ఏది కర్తవ్యం?

'[illegible] ఇక రావా? [illegible] నా జీవన జ్యోతిని వెలిగించి [illegible] ఎన్ని నేను కలలు కన్నాను? [illegible] ఇక నే నెలా బ్రతికేది? ఏ ఆశతో, ఏ ధ్యాసతో, ఏ తోడుతో ఇక శేషజీవితాన్ని గడిపేది? విశాలతో, విశ్వనాథ్ హృదయాన్ని పెద్ద శిల్పి కమని లోకాల నీ అడుగుల నడిపిస్తానని అనుకొన్నానే. నా ఆశ నిరాశేనా? నా జీవిత మిక శూన్యమేనా?' అని అనుకొనేది శ్రీకాంత్

'పవనా! వెళ్ళిపోయావా! ఇక రావా! [illegible] మాలో ఎంత ఆత్మీయత నింపావు! ఎంత ఆనందాన్నిచ్చావు! ఎన్ని ఆశలు కలిగించావు! అదంతా శాశ్వతమనుకున్నామే! క్షణికమేనా! ఇక రావా, వదినా!' అని ఇక్కడ శాంతా వింటే ఏమీ మనగలిగే ధైర్యం నాలో లేదు. అందుకే ఏ విలాప, వివాదాలూ వినిపించని చోటుకి పోదామని నిశ్చయించుకున్నాను. నా నిశ్చయానికి తగిన ధైర్యాన్ని, స్థైర్యాన్ని ఆ విధాత ఎంతవరకు కలిగిస్తాడో!

ఆర్ద్రతతో నాకై ఎదురు చూసే కన్నులు ఎన్ని? ఆరాటంతో, అనురాగంతో నాకై పిలిచే హృదయాలెన్ని? రా రమ్మని చాచే చేతులెన్ని? అందరికంటా [illegible] నా కుప్ప కన్నులెన్ని? నా కున్న హృదయమెంత? ఎవరికీ నన్ను నేను సమర్పించుకోలేను. అందుకే నాలో ఇంత చాంచల్యాన్ని, భీరుత్వాన్ని సృష్టించిన ఆ అంతర్యామికే నన్ను నేను సమర్పించుకోవాలి. ఇక అదే దారి. [illegible] శాంత [illegible] శ్రీకాంత్‌నూ [illegible]

—[illegible]"

[illegible]

[illegible]

9

"[illegible]

[illegible]!"

[illegible] భజన చేస్తుంటారు. [illegible] ఘట్టమది.

కాలేజీగుమ్మంలో కూర్చున్న టీచర్ హేమ నిట్టూర్పు విడిచింది. 'దీనబంధూ, ప్రేమసింధూ అని కీర్తించబడే ఆ భగవానుడు ఏ నాడు నీరి మొర వింటాడో! అసలు వింటాడా?

ప్రభూ! పూలు సృష్టించిన నీవే ముళ్ళూ సృష్టించావు! కనుల నిచ్చిన నీవే కన్నీరూ కురిపిస్తున్నావు! సిరి శాంతి ఒకరికిస్తే, ఆకలి ఆర్తి వేరొకరికిస్తున్నావ్. ఏమిటీ విభేదం? అంతా నవ్వే నాక్యంటే ఏడ్పు కర్థం లేదా? ఈ విభేదం కల్పించావు?' అలా ఏవో అర్థంలేని ఆలోచనలలో మునిగి ఉన్న ఆమె దృష్టి వరండాలోంచి [illegible] కుంటి [illegible] పడింది.

"[illegible]?" [illegible] హేమ.

"[illegible], టీచర్" అన్నాడు వాడు.

"[illegible] ఉన్నారా? [illegible]?" అని [illegible] పడింది.

[illegible] చాలా ఇబ్బందిగా కూర్చున్న [illegible] విద్య [illegible] కదులుతూ ఏవో అంటూంది. ఆమెకు ఎదురుగా [illegible] ఒదిగి కూర్చున్న వ్యక్తి దనిలో ప్రతే [illegible] చాలా దీనంగా [illegible] ఆతని వాలకం. గడ్డం మాసి ఉంది. [illegible] ఉంది. వేసుకున్న బట్టలూ అంత బాగు లేవు. [illegible] మరింత [illegible].

"సారీ, మిస్టర్! నే నేం చేయలేను. టైము పోయాక జాయిన్ చేసుకోకూడదు. దానికి స్పెషల్ పెర్మిషనుండాలి. ఈ రాత్రికే స్వతంత్రంగా గడిపే [illegible]. వచ్చే [illegible] తప్పకుండా జాయిన్ చేసుకుంటాను" అంటూంది విద్య.

"అంతేనా!" నిరాశతో కళ్ళు విదిలించి భారంగా నిట్టూర్చా డతను.

"మీ రింకా ఉండిపోయారేం, మేడమ్!" హేమ వచ్చి అడిగింది.

ఫోటో—[illegible]

[illegible] విరూపాక్షాలయం

"ఏదీ పని తెమిలితేగా? ఆ అకౌంట్లిప్పటికి పూర్తయినాయి. పోదామనుకున్నంతలో వీరు వచ్చారు. ఈ అమ్మాయిని జాయిన్ చేయాలట. ఉదయం దిమ్మంటే రాత్రికి మేమెక్కడుంటాం? ఊరు కొత్త. తెలిసినవా రెవరూ లేరని గొడవ పెడుతున్నా డాయన" అన్నది విద్య, కష్టనిష్ఠూరాలతో బాధపడిపోతూ.

"కాని, మీరు సంతకం పెట్టి ఇచ్చేయండి, మేడమ్. తక్కిన పని నేను చూస్తా. పాపం, డిస్టర్బయిపోతున్నారుగా" అన్నది హేమ.

బల్లమీద కూర్చున్న కుంటిపిల్ల గభాలున ఇటు తిరిగి చూసింది. సంభ్రమంతో ఆమె ముఖం వెలిగిపోయింది.

"వదినా!" అన్నది ఉద్వేగంతో. ఉలిక్కిపడింది టీచర్ హేమ.

"శాంతా!" వ్యాకులపాటుతో ఆమెను చేరి ఆమె తలను తన హృదయానికి హత్తుకుంది.

"అరె! వీరు నీకు తెలుసా, హేమా?" విస్మయంగా అడిగింది విద్య.

అవునన్నట్టు కళ్ళు విదిలించి, తల పంకించింది హేమ.

"సరే, ఇక తప్పదుగా!" అని డ్రాయర్‌లోంచి ఒక ఫారమ్ తీసి అతని ముందుకు త్రోసి, "ఇక్కడ సంతకం పెట్టి మీ అడ్రెసు వ్రాయండి" అన్నది. హేమ వంక విభ్రాంతిగా చూస్తూ ఉండిపోయిన ఆ వ్యక్తి ఉలికిపడి అటు తిరిగాడు.

"థాంక్యూ, మేడమ్" అని కలం అందుకుని సంతకం చేశాడు.

"ప్రస్తుతం నాకే అడ్రెసూ లేదు, మేడం. రేపు హాస్పిటల్లో జాయినవుతున్నాను. ఆ అడ్రెసు ఇవ్వచ్చా?" అన్నాడు.

"ఏదో ఒకటి వ్రాయండి. హేమ తెలుసునంటున్నారుగా — అదంత అవసరం ఉండదు." అలాగే వ్రాసి ఆమెకు అందించాడు ఫారమ్. దాన్ని పేపర్ వెయిట్ క్రింద ఉంచి తను లేచింది విద్య.

"ఇక నే వెళతా, హేమా! ఫార మిక్కడే ఉంచా. ఫిలప్ చేసి ఫైల్లో ఉంచు. రిజిస్టరులో ఉదయం వ్రాసుకుందాం" అన్నది.

"అలాగే, మేడం." తల ఊపింది హేమ విద్య బయటికి నడిచింది. ఆమె వెంటే అతను వెళ్ళాడు.

"నువ్విక్కడున్నావా, వదినా! అసలు నువ్వు లేనేలేవని అన్నాడు అన్నయ్య. ఆ రోజు నే నెంత ఏడ్చానో తెలుసా, వదినా?" అన్నది శాంత, బాధగా.

"శాంతా!" ప్రేమగా ఆమె తల నిమిరి టేబులు దగ్గరికి నడిచింది హేమ.

పేపర్ వెయిట్ క్రింద ఉన్న ఫారమ్ తీసి చదివింది. షాక్ తిన్నట్టుగా విచలించిపోయింది. ముఖం నల్లబడిపోయింది.

"శాంతా! బావకు జబ్బేమిటి?" అడిగింది ఆత్రంగా.

"క్షయ, వదినా!"

"ఆఁ!"

"అవును. వదినా! ఎప్పట్నుంచో ఉందట. అన్నయ్యే ఎవరికీ చెప్పకుండా దాచి పెట్టాడు. పది రోజులనాడు బయటపడింది. ఆ వేళే హాస్పిటల్లో జాయినవమన్నాను. కాని, వినలేదు.

జీవంపోసుకున్న శిల
ఫోటో — కె. సీతారామన్ (తిరుపూర్)

'నేను హాస్పిటలు పాలవుతే నీ గతేమిటి శాంతా! ఫర్వాలేదు. నే నప్పుడే పోను. నీ కేదో దారి చూపకుండా నే నెలా పోగలనమ్మా!' అన్నాడు. కాని, వారం రోజులాయె. దగ్గుతూంటే రక్తం పడుతోంది. ఇక లాభం లేదని నన్నిక్కడకు తీసుకువచ్చాడు."

"తీసుకువచ్చింది నేను కాదు, రాజ్యం! ఆ భగవంతుడే పంపాడు. నువ్విక్కడుంటావని తెలిసిం దాతనికే గదా" అన్నాడు అతను వస్తూ.

"బావా!" దుఃఖంతో విచలించిపోయింది రాజ్యం.

"ఎందుకిలా అలక్ష్యం చేశావు, బావా! మొదట్లోనే ట్రీట్‌మెంటు పొందితుంటే..."

"అలక్ష్యం చేయక నేను చేయగలిగిందేమిటి, రాజ్యం?" శుష్కహాసం చేశాడు సారథి. "అన్నీ తెలిసే ఆ మాట అంటున్నావా, రాజ్యం!" అని, "నా జీవితం ఒట్టి దౌర్భాగ్యపు జీవితం రాజ్యం. ఏం చేయాలనుకున్నా అపజయమే ఎదురవుతూ వచ్చింది. చివరికి మృత్యువు కూడా ప్రశాంతంగా వరించేట్టు లేదు, రాజ్యం" అని నిట్టూర్చాడు.

"నా కున్న దిగులల్లా ఇదొక్కటే. భగవంతుని దయవల్ల అదీ తీరింది. ఇక నేనే మైపోయినా చింత లేదు" అన్నాడు శాంత తలపై చేయి వేసి. కన్నీరు విడుస్తూ. "ఇక నే వెళతానమ్మా! నీ కేం భయం లేదు. నిశ్చింతగా ఉండు. నువ్వు చేరింది ఆశ్రమంలో కాదమ్మా, ఆలయంలోకి" అని క్షణం ఆగి, "విధి కరుణించి తీసుకువస్తే వచ్చి నిన్ను తీసుకు వెళతాను. లేకుంటే..." అన్నాడు. నిరాశో, నిస్సహాయతతో, దుఃఖమో అతని స్వరాన్ని రుద్ధపోయేట్టు చేసేసింది.

"అన్నయ్యా!" బావురుమన్నది శాంత.

"ఏడవకమ్మా! ఊరుకో. విధాత కొందరినే సుఖపడమని దీవిస్తాడు. ఆ కొందరిలో మనం లేం. అంతే" అని రాజ్యలక్ష్మి వంక చూసి, "ఇక నే వస్తా, రాజ్యం!" అన్నాడు.

"ఉహుఁ ఒక్క నిమిషం ఉండు, బావా!" అని, "పద, నా కాటేజీలోకి పోదాం" అన్నది.

"కాటేజీలోకా!" సంకోచంతో చూశాడు. కాని, ఏమనుకున్నాడో ఏమో తల పంకించి నిట్టూర్చి, "సరే, పద" అన్నాడు. టేబులుమీది సామాను సర్ది లైటార్పి పైకివచ్చింది. మోకాళ్ల బలంతో, చేతుల ఆధారంతో దేకురుతూ ఆమె ననుసరించింది శాంత. సారథి ఆమె వెనకే మెల్లగా నడవసాగాడు. కాటేజీలోకి వెళ్లి లైటు వెలిగించింది రాజ్యలక్ష్మి. శాంతను లోపలికి తీసుకువెళ్లింది. సారథి లోపలికి వెళ్లలేదు. గుమ్మం ముందు అరుగుమీద చతికిలబడ్డాడు.

"లోపలికి రా, బావా!" అన్నది.

అయిష్టంగా తల పంకించాడు సారథి. "వద్దు, రాజ్యం. నన్నిక్కడే ఉండనీ" అని, "కొద్ది నిమిషాలు నీతో మాట్లాడాలనీ, విడిస్తే మరి ఈ అవకాశం రాదేమో ననిపించి ఇక్కడికేనా వచ్చాను. లేకపోతే అటునుంచటే వెళ్లిపోయేవాణ్ణి" అన్నాడు మందస్వరంతో.

"బావా!"

దగ్గు వచ్చినట్టుంది—రుమాలు తీసి నోటి కడ్డం పెట్టుకుని మెల్లగా దగ్గి గోడకి చేరబడ్డాడు.

"ఏమన్నా తీసుకుంటావా, బావా! పళ్లూ పాలూ?" అడిగింది రాజ్యలక్ష్మి.

"భోజనం చేసే బయలుదేరాం, వదినా!" అన్నది శాంత.

"ఏం వద్దు, రాజ్యం. కాని, దాహంగా ఉంది" అనేంతలో రాజ్యం పైకి వచ్చి, "కమలా!" అని పిలిచింది. భజన దగ్గర కూర్చున్న వాళ్లలోంచి ఒక అమ్మాయి లేచి వచ్చింది.

'మంచినీళ్లు తీసుకురా' అన్నట్టు సైగ చేసింది రాజ్యలక్ష్మి.

ఆ అమ్మాయి పరుగున వెళ్లిపోయింది లోపలికి.

"ఆ అమ్మాయి మూగదా, వదినా?" అడిగింది శాంత.

"అవును, శాంతా! ఇక్కడున్న వాళ్లలో సగం వాళ్లే" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి.

"పిల్లనిక్కడేం చేస్తారు, వదినా?" కుతూహలంగా అడిగింది శాంత.

మాతృశ్రీ

చిత్రం — వై. కాళయ్య (సిద్దిపేట)

"ఏమీ చేయం. చదువు చెపుతాం. పనులు నేర్పిస్తాం."

"చదువా! ఎలా?"

"ఎలాగో రేపటినుంచి నువ్వే చూస్తావుగా" అన్నాడు సారథి.

పేలవంగా నవ్వింది రాజ్యలక్ష్మి. కమల గాజుగ్లాసుతో నీళ్ళు తెచ్చి సారథికి అందించింది. కాని, సారథి అందుకోలేదు. దోసిలిపట్టి మూతి దగ్గరగా ఉంచి, "పోయవమ్మా" అని కళ్ళతో చెప్పాడు. కమల పోయసాగింది. అది చూసి రాజ్యలక్ష్మి గుండె పగిలింది. నీళ్ళు తాగి రుమాలుతో ముఖం తుడుచుకున్నాడు సారథి.

"రవి ఏమయ్యాడు, బావా! వాడికీ పెళ్ళి చేసి పంపేశావా?" అనడిగింది రాజ్యలక్ష్మి. ఆమె ముఖంలోకి చూసింది శాంత.

"రవన్నయ్య మిలిటరీలో చేరిపోయాడు, వదినా!" అన్నది మెల్లగా.

"అవును. హఠాత్తుగా వాడికా బుద్ధి పుట్టింది. ఎందుకు చేరాలి అని నేనూ అడగలేదు. ఎందుకు చేరకూడదో వాడూ ఆలోచించ లేదు. చేరిపోయాడు. ఆరు నెలల క్రిందట వచ్చాడు. నాలుగు రోజులుండి వెళ్ళాడు. అంతే. అప్పటినుంచి ఉత్తరం పత్తరం లేదు. ఎక్కడున్నాడో?" దగ్గు విపరీతంగా రాసాగింది. ఎంతో ప్రయత్నంతో ఆపుకుంటున్నాడు.

"అస లున్నాడో లేడో నా కనుమానమే" అనేంతలో పెద్ద దగ్గుతెర అతణ్ణి కమ్మేసింది. ఉక్కిరి బిక్కిరయాడు. ముఖం వికృతమయింది. గుండె పట్టుకుని లేచి కాలవ ముందు నిలిచి, కక్కుకున్నాడు. రక్తం కెళ్ళలు కెళ్ళలుగా పడింది. ఆయాసంతో రొప్పసాగాడు. వ్యాకులపాటుతో పరుగున వచ్చి అతణ్ణి పట్టుకుంది రాజ్యలక్ష్మి.

బాధతో నగురుస్తూ, "లాభం లేదు, రాజ్యం, లాభం లేదు. నువ్వడగందీ, నే చెప్పవలసిందీ ఒక విషయముంది. అది చెప్పేసి పోతా" అని ఆయాసపడుతూనే మెల్లగా చెప్పసాగాడు.

"శ్రీకాంత్ వ్రాసిన ఆఖరి నవల 'జీవన్మృత్యువు'కి అకాడెమీ బహుమతి వచ్చింది. ఒక పత్రిక సంపాదకుడు, మరో ప్రముఖ వ్యక్తీ వచ్చారు. అకాడెమీవాళ్ళు ఇచ్చిన డబ్బుతో అతణ్ణి పూనా తీసుకువెళ్ళారు. కనుగుడ్డు మార్పిడి చేశారు. అతనికి దృష్టి వచ్చింది. కాని, అతనిప్పుడు కవి కాదు. అసలా ధ్యాసే లేదు. బొంబాయిలో పెద్ద వ్యాపారంలో స్థిరపడ్డాడు. మోహన్ భార్య..." వస్తూన్న దగ్గును ఆపడానికి వ్యర్థప్రయత్నం చేస్తూ అన్నాడు: "ఆమెపోగా సునీత అతణ్ణి పెళ్ళాడింది." ఇక ఎంత ఆపినా ఆ దగ్గు ఆగలేదు. ముఖం నల్లబడిపోయింది. ఉమ్మి చుట్టుకు పోసాగాడు. రక్తం పడుతూ ఉంది. ఆయాసం ఎక్కువైంది.

"లాభం లేదు, రాజ్యం, లాభం లేదు. మృత్యువు నన్నిక్కడే వరించేటట్టుగా ఉంది. అదీ నీ చేతుల్లో. నాకెంతో సంతోషం. కాని, ఇది పవిత్ర మందిరం. దీన్ని కలుషితం చేయకూడదు. నన్ను పోనీ. బయటికి పోనీ" అని దగ్గుతూనే ఆమె పట్టు విడిపించుకుని పైకి పోదామని అడుగు వేశాడు. కాని, ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తూన్న దగ్గు అతణ్ణి కదలనీయడం లేదు. కళ్ళు తేలిపోతున్నాయి. ఆయాసంతో సర్వాంగాలూ బిగపట్టుకు పోతున్నాయి. ముక్కుపుటాల్లోంచి నెత్తురు చిమ్ముకు వస్తూంది. ప్రాణాలు బిగపట్టి ఆ ప్రవాహాన్నాపాలని పళ్ళు బిగకరిచాడు. కాని, పళ్ళ చిగుళ్ళలోంచి రక్తం రావడానికి ప్రయత్నించసాగింది. ఇక నిలబడలేక అక్కడే గోడ నానుకుని కూలబడిపోయాడు. ఎగశ్వాస వచ్చింది. బావురుమన్నది శాంత.

"కమలా! చంద్రా! వరసమ్మా! రాజా!" కేకలు పెట్టింది రాజ్యలక్ష్మి. భజన ఆగిపోయింది. అక్కడున్న వారంతా పరుగున చేరారిక్కడికి.

"నీళ్ళు తే అమ్మా, కమలా!" అని తను కాటేజీలోకి వెళ్ళి కంబళీ, దిండూ తెచ్చి వరండాలో పరిచింది. చంద్రాన్ని డాక్టరు దగ్గరికి తరిమింది. ఆమె, మరో ఇద్దరు పిల్లలు పరుగెత్తారు.

"సాయం పట్టు, వరసమ్మా!" అని సారథి తల పట్టుకుంది.

వరసమ్మా, మరో ఇద్దరు పిల్లలూ అతణ్ణి కాళ్ళవైపు పట్టుకుని మెల్లగా పక్కమీదికి చేర్చారు. ఆట్టముక్కని విసనక్రఱ్ఱగా చేసి విసరసాగిందొక అమ్మాయి. కమల తెచ్చిన నీళ్ళందుకుని అతని ముఖంపై జల్లి కొంగుతో తుడిచింది రాజ్యలక్ష్మి. నోట్లో కాసిన్ని పోదామని బిగకరిచిన ఆ పళ్ళు నతి కష్టంతో ఎడం చేసింది. అందుకే ఎదురుచూస్తున్నట్టు లోన దాగిన రక్తం ఒక్కసారిగా వెల్లువలా పైకిఉబికింది. అంతే. అతని తల వాలిపోయింది నిర్జీవంగా.

"ప్రభో దీనబంధూ
దయా ప్రేమసింధూ!"

అశ్రుకంఠాలతో ఆ దీనదయాళుని భజిస్తున్నారు ఆశ్రమవాసులు. కంజరీ నాదం నిశీథిని చీలుస్తూంది. మురళి రవళి దూరతీరాల ప్రతిధ్వనిస్తూంది.

"మరీచికల జాలి
మతీ మరుల దేలి
గతీ మరువనీక
స్థితీ గావుమయ్యా.
ప్రభో దీనబంధూ—దయా ప్రేమసింధూ!" ★